

LES POLÍTIQUES DE DRETS CULTURALS EN L'ÀMBIT LOCAL

CONSTRUÏNT UN MODEL DE MEDIACIÓ CULTURAL CRÍTICA DES DE L'ACCIÓ COMUNITÀRIA

EL CAS DE LA XARXA DE CENTRES CÍVICS DE GRANOLLERS

Estudiant: Senén Roy i Català
Tutorització: Nicolás Barbieri

Ari, Francisco, Ricardo i Youssef. Quin plaer!
Nico. Mil mil gràcies
Judit, Lluc i Guiu. Amor

ÍNDEX

1. RESUM	3
2. INTRODUCCIÓ	5
3. JUSTIFICACIÓ DEL TEMA ESCOLLIT	7
4. CONTEXT DEL PROJECTE	9
Context institucional	9
Evolució històrica de la Xarxa de Centres Cívics	11
5. FONAMENTACIÓ TEÒRICA DEL TEMA	12
Polítiques culturals	12
Polítiques de drets culturals. Un breu recorregut històric.	13
Drets culturals. De què estem parlant?	15
Desigualtats en la participació cultural	17
Mediació cultural	18
Acció comunitària. Enfortiment col·lectiu	21
6. ELS OBJECTIUS I LES PREGUNTES D'INVESTIGACIÓ	24
7. PROPOSTA METODOLÒGICA	25
8. ANÀLISI I DISCUSSIÓ DE RESULTATS	27
Diagnòstic de la Xarxa de Centres Cívics	27
IDENTITAT DE LA XCC	27
ENCÀRREC INSTITUCIONAL	28
INSTITUCIONALITZACIÓ	29
SERVEIS	30
L'EQUIP DE TREBALLADORES	30
RECURSOS	31
LES RELACIONS DE LA XCC AMB ALTRES SERVEIS MUNICIPALS	31

Repensar la Xarxa de Centres Cívics	32
COMUNITATS QUE SOSTENEN CULTURES	33
DISCRIMINACIONS INSTITUCIONALS	34
UN MODEL DE MEDIACIÓ CULTURAL	35
CONTRADIR-NOS A NOSALTRES MATEIXES	37
9. RECOMANACIONS PER A UNA TRANSICIÓ	38
10. CONCLUSIONS I CONSIDERACIONS FINALS	40
11. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	42

ÍNDIX DE GRÀFIQUES

Figura 1. Drets culturals. Elaboració pròpia	17
Figura 2. Acció Comunitària (Morales i Rebollo, 2014)	23
Figura 3. Models de mediació. Elaboració pròpia	37

1. RESUM

La transformació de la Xarxa de Centres Cívics de la ciutat de Granollers, un cop passa a formar part del Servei d'Acció Cultural enlloc del Servei de Participació, dona peu a una recerca al voltant de les implicacions que té el desenvolupament de polítiques de drets culturals des de l'administració local, els canvis organitzatius, metodològics i de recursos que això implica i l'oportunitat que representa per a tot el conjunt de serveis, d'equipaments i projectes que constitueixen el Sistema Cultural de Granollers.

Els drets culturals fan referència principalment a la participació plena en la vida cultural del municipi, i per tant posen l'accent en les desigualtats que la dificulten, i en la construcció de dispositius per a poder garantir-ne l'accés, la pràctica, l'expressió col·lectiva, l'aportació patrimonial diversa i la governança cultural. Dispositius que implicaran repensar les prioritats de la Xarxa de Centres Cívics, les competències dels seus professionals, els programes que desenvolupa, els recursos que necessita i la relació que estableix amb els altres serveis de l'ajuntament.

Ahora requereix d'un treball profund d'anàlisi i diagnòstic de la situació de partida de la Xarxa de Centres Cívics, els seus referents epistemològics, la seva posició d'agència, la qualitat dels seus equipaments i infraestructures de producció cultural, els espais de governança que genera, el vincle que té amb el territori, la capacitat de flexibilitat i sorpresa, els recursos humans i econòmics que disposa, ...

Repensar la Xarxa de Centres Cívics permet construir un model de mediació cultural que incorpora l'acció comunitària com un saber necessari. I l'obertura d'espais de pensament, de recerca-acció i de disseny col·laboratiu de projectes, que desbordin l'estructura vertical i jeràrquica clàssica de l'administració pública.

Paraules clau: Polítiques culturals, drets culturals, mediació cultural, acció comunitària, desigualtats, innovació

Abstract

The transformation of the Network of Civic Centers in the city of Granollers, once it becomes part of the Cultural Action Service instead of the Participation Service, leads to research on the implications of developing cultural rights policies from local administration, the organizational, methodological and resource changes that this implies and the opportunity it represents for the entire set of services, facilities and projects that make up the Culture System of Granollers .

Cultural rights primarily refer to full participation in the cultural life of the municipality, thus emphasizing the inequalities that hinder it and the construction of devices to guarantee access, practice, collective expression, diverse heritage contributions, and cultural

governance. These devices will involve rethinking the priorities of the Network of Civic Centers, the competencies of its professionals, the programs it develops, the resources it needs, and the relationship it establishes with other municipal services.

At the same time, it requires a deep analysis and diagnosis of the initial situation of the Civic Center Network, its epistemological references, its position as an agency, the quality of its cultural production facilities and infrastructure, the governance spaces it generates, its connection to the territory, its capacity for flexibility and surprise, and the human and economic resources it has at its disposal.

Rethinking the Network of Civic Centers allows for the construction of a cultural mediation model that incorporates community action as necessary knowledge. It involves opening spaces for thought, research-action, and collaborative project design that go beyond the traditional vertical and hierarchical structure of public administration.

Keywords: Cultural policies, cultural rights, cultural mediation, community action, inequalities, innovation

**El principal dret cultural és
poder definir què és cultura**
John Holden

**Parlar de drets culturals vol dir
garantir l'accés als recursos materials i
simbòlics de producció cultural**
Francisco Rubio
LaFundició

2. INTRODUCCIÓ

Els equipaments més estesos en tot el territori català són els anomenats Centres Culturals Polivalents, definits com a l'equipament bàsic d'accés a la producció i consum cultural (Subdirecció General de Planificació d'Equipaments, 2007, p. 6). Alhora, són uns dels equipaments més indefinits, donat que les seves funcions, encaix en l'organigrama, perfils dels professionals, ... varia per cada municipi.

Aquesta recerca es centra en la transformació d'uns centres culturals polivalents concrets, la Xarxa de Centres Cívics de Granollers, com a cas d'anàlisi per a plantejar quines implicacions té per als municipis el desenvolupament de polítiques de drets culturals, quins canvis organitzatius, metodològics i de recursos implica, així com les tensions i reptes que suscita aquesta transformació.

Pensar en la Xarxa de Centres Cívics com un espai de dret ens porta a considerar quins conceptes són clau per a sostenir epistemològicament aquesta transformació. El marc conceptual d'aquesta recerca emmarca les polítiques culturals, el desplegament de les polítiques de drets culturals i pren una definició operativa d'aquests. Seguidament situa la mediació cultural com un context d'oportunitat per al seu desenvolupament. I posa tot aquest saber en diàleg amb un altre saber, el de l'acció comunitària com un paradigma no només útil, sinó indispensable per a garantir la plena participació en la vida cultural dels municipis (veure el marc complet a l'apartat 5).

Aquesta recerca es mou per tant en dos plans. En el pla més operatiu es centra en el procés de transformació de la Xarxa de Centres Cívics de Granollers a dues legislatures vista (propers vuit anys). I en el pla més estratègic aporta orientacions a tenir en compte per al desenvolupament de polítiques públiques de drets culturals en l'àmbit local.

El punt de partida és un encàrrec professional com a consultor en polítiques culturals del Servei d'Acció Cultural de l'ajuntament de Granollers l'any 2021, amb el doble objectiu de dotar d'un marc orientador en relació a les polítiques de drets culturals al municipi, i de fer l'esbós del pla de centres cívics fins el 2030. Una part d'aquesta recerca, es va presentar a mode exploratori en el marc de Culturòpolis, les Jornades Internacionals pels Drets Culturals, el novembre del 2022.

Alhora, aquesta recerca forma part d'un treball acadèmic i professional més ampli al voltant dels dispositius de mediació cultural i les polítiques de drets culturals impulsades des de l'administració local.

Pensar els dispositius de mediació cultural des del paradigma dels drets culturals implica desbordar les lògiques clàssiques d'entendre la mediació com un dispositiu de traducció d'un patrimoni a uns públics, model estès en molts espais culturals catalans, responent a lògiques de democratització cultural. Es construeixen dispositius educatius i mediadors que el que pretenen és fidelitzar els públics alhora que educar-los per a la plena comprensió dels codis estètics i les perfomacions pròpies del sistema cultural legitimat i legitimador. I pensar els subjectes com a públics o no-públics.

Treballar a partir dels drets culturals, en canvi, implica pensar els subjectes com agents culturals, partint d'un apriorisme pedagògic: l'altre és per ser productor i transmissor d'un patrimoni cultural a ser enllaçat a altres patrimonis, i la cultura esdevé l'eina fonamental per a la construcció de sentit individual i col·lectiu.

La mediació ja no és entre un públic i un patrimoni, sinó entre els agents i les institucions, prenent com a punt de partida les dinàmiques d'inequitat, desigualtat i discriminació que les institucions reproduïxen, i així garantir l'accés a la participació plena en drets culturals, especialment en relació al dret a l'aportació patrimonial diversa.

Davant aquest repte majúscul, l'acció comunitària esdevé una oportunitat clau com a marc de treball, situant els equipaments culturals com a recurs per a l'enfortiment dels territoris i posant la seva potència al servei dels diferents processos endegats per a la millora col·lectiva de les condicions de vida dels veïns i veïnes.

La recerca consta de quatre mètodes principals (veure detalls a l'apartat 7): la construcció d'un marc conceptual, la lectura de documentació interna del Servei d'Acció Cultural, entrevistes a persones implicades en el procés i experts en els camps de coneixement proposats, i dos grups focals de contrast (un amb els responsables de l'ajuntament, l'altre amb el personal de l'empresa que gestiona la Xarxa de Centres Cívics).

L'objectiu de la recerca és fer anàlisi de la situació actual de la Xarxa de Centres Cívics per tal de poder fer aportacions concretes per a la seva transformació com a impulsora de polítiques de drets culturals a la ciutat de Granollers, per tal que la resta del Sistema Cultural pugui sumar-se progressivament. Un objectiu complementari és generar coneixement rellevant per a d'altres casos o processos similars.

3. JUSTIFICACIÓ DEL TEMA ESCOLLIT

Al llarg dels últims sis anys d'exercici professional com a consultor i gestor de projectes per a administracions locals i supralocals, he rebut encàrrecs definits des de lògiques de treball molt diverses, que des de la meua perspectiva tenien un fons comú: el dret a la ciutat expressat a partir dels drets culturals.

Serveis de convivència i mediació en espai públic, serveis d'acció comunitària, d'educació, de serveis socials, institucions culturals com ara museus, fàbriques de creació, centres culturals, teatres o centres cívics, estan reflexionant des de llocs diferents al voltant de qüestions comunes, sovint sense ser conscients dels vasos comunicants conceptuals que hi ha entre uns i altres, i de les múltiples ressonàncies potencials metodològiques que hi hauria en cas de poder compartir un marc comú global i estratègic.

Un dels reptes clau que afronten les administracions públiques, per poder seguir donant resposta als reptes contemporanis, és esdevenir institucions reflexives, amb capacitat d'aprendre i de construir coneixement, alimentant la capacitat d'interrogar-se i d'abordar situacions multicausals, ampliant la seva capacitat de lectura de la complexitat i d'identificació d'oportunitats de vinculació i col·laboració sistèmica, tant dins la pròpia institució (de manera intradepartamental i transdepartamental), com en relació a altres agents. O tal com diu Quim Brugué, institucions “que evolucionen des de la certesa (organitzacions que saben) cap al desconcert (organitzacions que aprenen)” (2022, p. 23) doncs el saber tradicional sobre com fer les coses ja no és útil, perquè la societat ja no és previsible, i cal sostenir un no saber, en forma de preguntes, per averiguar quina és la funció (dinàmica) de les institucions públiques. La innovació apareix com una necessitat davant qüestions que resulten insòlites i no responen als esquemes tradicionals amb els que hem estat treballant fins ara, davant les quals els sistemes tradicionals fracassen (2022, p. 133-134).

Aquesta és una inquietud que m'atravessa professionalment: el disseny de polítiques públiques que siguin fruit d'una mirada estratègica i ressonant, que es fonamentin en la implementació de metodologies d'investigació acció, el treball col·laboratiu i la identificació d'oportunitats. I ha anat prenent forma al voltant de les polítiques de drets culturals i la creació de dispositius que afavoreixin la participació plena, tot fent consciència de les múltiples discriminacions que les pròpies institucions reproduïxen.

Repensar les polítiques culturals des de la perspectiva dels drets culturals i per tant, repensar la funció dels dispositius culturals de cara a la plena participació de la ciutadania diversa en la vida cultural local, podem dir que és un repte d'època (un vell/nou repte) compartit per tot el sector de la cultura (present en congressos, jornades, fòrums professionals, publicacions, ...), que també és compartit amb altres agents i serveis d'àmbits com l'educatiu, serveis socials, participació, nova ciutadania, ...

Aquesta recerca pretén contribuir a tot aquest debat cercant els punts de connexió entre lògiques de treball que sovint es presenten excessivament fragmentades, amb la intenció de generar un marc comú per al disseny de polítiques públiques locals que trenquin la verticalitat departamental i promoguin la cocreació de projectes comuns.

El punt de trobada que proposa aquesta recerca entre drets culturals i acció comunitària, i els efectes que té en le desenvolupament de polítiques culturals en l'administració local, especialment en relació a la mediació cultural, esdevé rellevant en l'àmbit acadèmic doncs no ha estat estudiada en profunditat. Sovint són tractades de manera separada, o quan es relacionen, sovint és sota el significant "cultura comunitària" que com veurem té riscos de ser minoritzat.

Alhora, pot ser una recerca rellevant també per a l'aplicació de les polítiques culturals. El treball d'anàlisi i diagnòstic de la Xarxa de Centres Cívics, en molts punts extrapolable a molts dels Centres Culturals Polivalents permet situar quins reptes i el seguit d'orientacions per a la seva transformació des de la perspectiva dels drets culturals i l'acció comunitària.

4. CONTEXT DEL PROJECTE

Aquest apartat aporta una mirada de context sobre la Xarxa de Centres Cívics de Granollers per tal de poder entendre el marc en el que es planteja la pregunta de recerca.

Donat que es tracta d'una recerca aplicada, el treball de camp ha implicat la realització d'una diagnosi sobre la situació de la Xarxa de Centres Cívics, amb l'objectiu de tancar la recerca fent aportacions concretes per a la seva transformació.

Per aquest motiu la diagnosi s'exposa en l'apartat 8 "anàlisi i discussió de resultats".

Context institucional

El Servei d'Acció Cultural de l'Ajuntament de Granollers està actualment implementant el **Pla de reactivació de la política cultural i creativa** per tal donar un marc estratègic amb la mirada posada al 2031, basat en els drets culturals, "fomentant una "Cultura-co" que permeti transitar cap a una ciutadania creativa" (Centre d'Estudis i Recursos Culturals, 2023, p. 35). Una cultura col·laborativa, cocreativa, comunitària, consolidada, corresponsable, connectada i cohesionada (2023, pp. 37-38).

Els principis orientadors del pla són la diversitat com a patrimoni comú, les identitats com un fet dinàmic, la participació en la vida cultural de la ciutat, especialment en clau de creació i expressivitat, prenent en consideració la reducció de les bretxes que la dificulten, fent especial èmfasi en el feminisme interseccional, la sostenibilitat, la innovació, la proximitat i la transversalitat de les polítiques culturals amb la resta de polítiques socials (2023, pp. 38-41).

El Pla de Reactivació estableix quatre línies estratègiques: la ciutadania creativa per a la innovació social (dimensió comunitària de la cultura, transformadora de la vida social, ...), l'impuls per a la consolidació del sector professional de la cultura (generació de xarxes, suport a la creació, programes de qualificació, ...), la transversalitat cultural i creativa (disseny de programes transversals, foment de la innovació social, ...) i la reorientació organitzativa (estructura més dinàmica, identificant noves necessitats, ...) (2023, pp. 42-44).

I defineix cinc programes que concreten el pla:

- + Xoc creatiu: accions descentralitzades, en l'àmbit educatiu, diversificant els públics, atenent de manera preferent les joves i promovent laboratoris d'innovació ciutadana.
- + Una comunitat en xarxa: consolidant i diversificant l'ecosistema cultural, impulsant un pla de comunicació, facilitant la compartició de recursos i coneixements i exercint de referent cultural comarcal.
- + Un ecosistema consistent i equilibrat: suport sectorial, capacitat per a la gestió, promovent la diversificació financera, promovent el comerç cultural local i impulsant el turisme cultural.
- + Ciutat laboratori: creant un pol creatiu i cultural al voltant de Roca Umbert, obrint un espai maker i promovent l'economia circular i la sostenibilitat.
- + Nova governança: incorporant la ciutadania en la presa de decisions, revisant la oferta cultural i les línies de suport al sector, creant un observatori cultural (2023, pp. 45-71).

En aquest context institucional, la Xarxa de Centres Cívics (en endavant XCC) ha passat de dependre del Servei de Participació de l'Ajuntament de Granollers, a dependre del Servei d'Acció Cultural i formar part del **Sistema Cultural** de la ciutat, junt amb els serveis i equipaments següents:

- + Acció cultural, servei municipal
- + Museu de Granollers
  - + que inclou l'Adoberia, Centre d'interpretació històrica del Granollers medieval
- + Museu de Ciències Naturals
  - + que inclou can Cabanyes, Centre d'educació ambiental
- + Dues biblioteques públiques
  - + Biblioteca Can Pedrals
  - + Biblioteca Roca Umbert
- + Dos teatres públics
  - + Teatre Auditori de Granollers
  - + Llevant Teatre
- + Cinema Edison
- + Xarxa de Centres Cívics, composta pel:
  - + Centre Cívic Palou
  - + Centre Cívic Jaume Oller
  - + Centre Cívic de Can Bassa
  - + Centre Cívic de Can Gili
  - + Centre Cívic Nord
- + Roca Umbert Fàbrica de les Arts, compost per
  - + La Troca, centre de cultura popular i tradicional
    - + que inclou els locals de:
      - + Diables de Granollers
      - + Drac de Granollers
      - + Blancs i Blaus
  - + La Tèrmica, centre d'interpretació industrial
  - + Espai d'Arts, centre d'arts visuals
  - + Centre Audiovisual, que inclou
    - + un coworking d'indústries creatives
    - + VOTV
    - + Ràdio Granollers
  - + Centre d'Arts en Moviment
  - + NauB1, sala de concerts
  - + Bucs d'Assaig
  - + CTUG, oficines tècniques i espai de formació, que inclou
    - + Universitat de Vic
    - + Universitat Popular de Granollers
    - + Laboratori de Fabricació
  - + Dents de Serra, sala polivalent
  - + Arsènic, escola de teatre
  - + Sarandaca, taller de producció d'imatgeria festiva
  - + Joan Fontcuberta, taller
- + Sala Tarafa, espai polivalent
- + Sala Sant Francesc, espai polivalent

5. FONAMENTACIÓ TEÒRICA DEL TEMA

Aquest apartat té la funció de donar consistència epistemològica a la recerca, i a les seves possibles aplicacions. En un primer moment farem una primera aproximació a les polítiques culturals i les diferents maneres de pensar-les. A partir d'aquest marc comprensiu farem un recorregut pel desenvolupament històric de les polítiques de drets culturals i les diferents normes que les han impulsat i regulat, des d'una òptica internacional, estatal, autonòmica i local. Seguidament recollirem una definició operativa de drets culturals per a poder clarificar el concepte, com a punt de suport per a pensar i repensar els dispositius de mediació cultural, a partir de les aportacions de la mediació crítica. Aquest fil de pensament ens porta a plantejar l'acció comunitària com un saber necessari per al disseny de plans i programes de drets culturals.

Polítiques culturals

Definir què és la cultura supera i desborda les possibilitats i intencions d'aquesta recerca. Alhora és una qüestió cabdal per entendre els diferents paradigmes en els que es sustenten les polítiques culturals. La cultura no és una qüestió neutra, sinó plenament ideològica. La cultura és un indicador de les diferències i similituds de gust i estatus dins dels grups socials (Miller i Yúdice, 2002; Bourdieu, 1979; Willis, 2017), dels modes de vida, de la construcció de sentit, d'espai i de persona (Miller i Yúdice, 2022, p. 12). Al punt que hi ha una cultura legitimada i una cultura no legitimada (Institut de Cultura de Barcelona, 2020, p. 5).

Segons Teixeira Coelho (2018, p. 241) entenem per política cultural “intervencions realitzades per l'Estat, institucions civils, entitats privades o grups comunitaris amb l'objectiu de satisfer necessitats culturals de la població i promoure el desenvolupament de les seves representacions simbòliques”. Fa referència a tots els suports institucionals que canalitzen tant la creativitat estètica com els estils col·lectius de vida. Són “guies per a l'acció sistemàtica i regulatòries que adopten les institucions a fi d'assolir els seus objectius” (Miller i Yúdice, 2002, p. 11), i és per tant més burocràtica que creativa o orgànica.

Comprèn per tant la promoció de la producció, la distribució i l'ús de la cultura, la preservació i la divulgació del patrimoni històric, tot allò que anomenem cadena de valors culturals. La justificació més tradicional per a les polítiques culturals és la **difusió cultural**, la necessitat de transmetre uns continguts culturals d'interès públic a un nombre de persones, el més ampli possible, en qualitat de receptores o espectadores, primant la capacitat ideològica de la cultura, com eina per a crear un marc identitari global, sovint de caire nacional (Coelho, 2018, p. 242).

En relació a la forma ideològica de les polítiques culturals, Coelho (2018, p. 246) les classifica en tres grans grups. Les polítiques de **dirigisme cultural** (tradicionalisme patrimonialista i estatisme popular), tenen com objectiu la difusió preferent d'una cultura predefinida a salvaguardar per estats forts o partits polítics que exerceixen el poder de manera indiscutible. Les polítiques de **liberalisme cultural** (mecenatge liberal), on és el mercat qui influencia principalment en la oferta cultura i en les polítiques culturals, entenent la cultura principalment com una activitat econòmica (Miller i Yúdice, p. 103). I finalment, les polítiques de **democratització cultural** (democràcia participativa), que entenen la cultura

com a una força social d'interès col·lectiu que no pot estar a l'arbitri del mercat, sinó que ha de ser recolzada per tal de generar accessos igualitaris a la cultura de tothom, sovint promoguts pels propis grups socials interpel·lats.

Les polítiques culturals tradicionals es basen principalment en dues línies de desenvolupament: les **polítiques patrimonialistes**, orientades a la conservació, al foment i a la difusió de tradicions culturals, històriques i artístiques vinculades als orígens nacionals, i les polítiques de **foment a la creació**, orientades a la producció, la distribució i el consum de nous valors i obres culturals atenent tant a artistes com a les indústries culturals (Coelho 2018, 244).

Polítiques de drets culturals. Un breu recorregut històric.

La cultura com a dret és una qüestió que té un llarg recorregut, tot i que un lent desplegament normatiu. L'article 27 de la Declaració Universal dels Drets Humans (Assemblea General de les Nacions Unides, 1948) ja ho recull posant èmfasi en la participació en la vida cultural: **“Tota persona té dret a participar lliurement en la vida cultural de la comunitat, a gaudir de les arts i a participar i beneficiar-se del progrés científic”**. Aquest article es desenvolupa posteriorment en el Pacte Internacional dels Drets Econòmics, Socials i Culturals de 1966, actualment ratificat per 169 dels 193 països membre de la ONU (Consejo de Derechos Humanos, 2019, p. 12), on en l'article 15 recull que els Estats que el ratifiquin reconeixen el dret de tota persona a participar a la vida cultural, gaudir dels beneficis del progrés científic i de les seves aplicacions, protegeix els drets d'autoria i compromet els estats a prendre mesures per a assegurar el ple exercici d'aquest dret, així com per a la conservació, desenvolupament i difusió de la ciència i la cultura, la llibertat per a l'activitat creativa i el reconeixement dels beneficis que deriven del foment i desenvolupament de la cooperació internacional en qüestions culturals (Assemblea General de les Nacions Unides, 1976).

Tot i que tots els drets estan interrelacionats, els drets culturals (com els socials i els econòmics) no estan tant desenvolupats com els drets civils i polítics (Observatorio Vasco de la Cultura, 2019, p. 4).

La ONU va establir una relatoria especial en l'àmbit dels drets humans el 2009. En l'informe del desè aniversari del mandat sobre drets culturals de la ONU (Consejo de derechos humanos de las Naciones Unidas, 2019, pp. 11-16) la Relatora de Drets Culturals planteja com a reptes principals la implementació a nivell internacional de polítiques de drets culturals, el baix finançament de les polítiques culturals en general, el conflicte entre diversitat cultural i relativisme cultural i la persistent consideració en el marc dels drets humans que **els drets culturals són secundaris**. L'últim informe anual de la relatora (Asamblea General de las Naciones Unidas, 2022, p. 23) denuncia la vulneració de drets culturals per motius de desenvolupament industrial i econòmic (desplaçaments forçats de població, agressions al patrimoni cultural,...), i els greus efectes que tenen les polítiques de renovació urbana gentrificadora amb l'expulsió de les comunitats residents i l'increment de desigualtats.

En el marc de la Unió Europea, la Carta dels Drets Fonamental aprovada a Niça (Unió Europea, 2000) fa esment al dret a la diversitat religiosa i cultural, el dret al gaudi de les innovacions científiques, ... però sempre de manera genèrica.

La **Carta dels Drets Culturals de Friburg** (Unió Europea, 2007) desenvolupa de manera més concreta aquests drets: reconeix el dret a la no discriminació per cap causa en l'exercici del dret a la participació en la vida cultural, la llibertat d'expressió, el dret a la diversitat identitària, el reconeixement de la diversitat patrimonial, el dret a l'educació i la informació, i especialment l'accés i participació en la vida cultural (posant especialment èmfasi en la seva importància en situacions de pobresa) i inclou el dret a participar en l'elaboració, el desenvolupament i l'avaluació de les polítiques culturals (governança cultural).

L'any 2015, Nacions Unides va promoure l'agenda mundial fins el 2030, de 17 **Objectius de Desenvolupament Sostenible** i 169 metes (Consell Assessor per al Desenvolupament Sostenible, 2016), on es reconeix la cultura com un element transversal per a la transformació, i recull qüestions com els drets culturals, la diversitat cultural i el patrimoni cultural com actius vinculats a l'educació inclusiva, la igualtat de gènere, el turisme sostenible, la vida a les ciutats, la lluita contra la pobresa, la defensa de la sobirania cultural en l'agricultura local o la gestió dels recursos naturals, l'empoderament comunitari, ... (Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura, 2017; Comissió de cultura de ciutades y gobiernos locales, 2018; Consell Assessor per al Desenvolupament Sostenible, 2016)

En l'àmbit estatal, la Constitució Espanyola no parla pròpiament de drets culturals, tot i que reconeix al preàmbul que la protecció de la ciutadania té una dimensió cultural. A l'article 44 reconeix el dret a la participació a la vida cultural i l'article 48 fa referència a la participació i implicació dels joves en les activitats socials, incosa la vida cultural (Observatorio Vasco de la Cultura, 2019, p. 5).

La Llei Foral de Drets Culturals de Navarra és un antecedent pioner d'àmbit autonòmic, per al "foment d'unes polítiques culturals que defensin el valor de la cultura com a bé comú i els drets d'accés a la cultura i de participació en la vida cultural com a pilars de la construcció d'una societat més igual i democràtica" (Ley Foral 1/2019, preàmbul III). En l'actualitat, la Generalitat de Catalunya està desenvolupant una Llei de Drets Culturals, per tal de garantir la lliure participació, creació i accés de tota la ciutadania a la vida cultural i reforçar la protecció dels drets dels treballadors del sector. Canàries en fa referència en la recent llei del Sistema Cultural (Ley 1/2023), Aragó està en vies de redactar-la, ...

L'àmbit municipal ha esdevingut un context d'oportunitat clar per a les polítiques de drets culturals. L'**Agenda 21** de la Cultura (Organització Mundial de Ciutats i Governos Locals, 2014) és el primer document d'abast mundial que compromet als municipis en el desenvolupament de polítiques de drets culturals. Més recentment, mitjançant la **Carta de Roma**, l'Organització Mundial de Ciutats i Governos Locals Units planteja la pregunta "Com pot ser l'article 27 de la Declaració Universal dels Drets Humans una realitat que millora la vida de les persones?" (2020, p. 9), i presenta cinc competències culturals a desenvolupar des dels municipis (descobrir, crear, compartir, gaudir i protegir) per tal de promoure la participació lliure i plena en la vida cultural des de les ciutats, en aspectes com el patrimoni cultural local (però també el provinent de les persones migrades), l'activitat cultural i l'accés

als mitjans, recursos i formació adequada per a la producció cultural, la vida col·lectiva i comunitària cultural, i la cura pels recursos culturals (2020, p. 7).

El **Pla de Drets Culturals** (Ajuntament de Barcelona, 2021) és un exemple concret, mitjançant el desplegament de nou mesures de govern en àmbits com l'acció comunitària, la professionalització de la cultura de base, la diversitat de cultures populars i tradicionals, la relació entre cultura i educació, la cultura feminista, els espais públics, els drets digitals i la funció dels museus i biblioteques. El Pla de Drets Culturals recull com a drets culturals principals la llibertat d'identitat cultural, la diversitat patrimonial, la llibertat d'expressió i de creació, l'educació i la formació, la informació i la comunicació, la planificació urbana dels espais públics, el treball cultural i la governança (2021, pp. 8-10).

Tanmateix, la presència del drets culturals en les polítiques culturals locals (a Catalunya) és encara limitat, molt centrada en el dret a l'accés a la oferta promoguda des dels equipaments culturals, i amb manca de marc en relació als drets humans i els drets culturals per part del sector cultural professional. Les polítiques en relació a les desigualtats socials en àmbits com l'habitatge, la salut o l'educació estan molt més desenvolupades que en relació a la cultura. I la recerca acadèmica en aquest àmbit és incipient (Barbieri i Salazar, 2019, p. 13) (Barbieri, 2015, pp. 19-20).

Drets culturals. De què estem parlant?

Al llarg de tot el desplegament normatiu que es deriva de l'article 27 de la Declaració Universal dels Drets Humans (Assemblea General de les Nacions Unides, 1948), hem pogut veure com el marc dels drets culturals es formulen de manera genèrica, "més suggerits que asseverats" (Coelho, 2009, p. 342).

A l'hora de pensar en la seva operativitat en el marc de les polítiques culturals locals, que és el camp de recerca on estem situats, ens cal identificar elements concrets i abastables. Coelho (2009, p. 343) planteja que malgrat el tractament que es dona als drets culturals és sovint abstracta, un discurs benintencionat i demagògic, té alhora una traducció fortament material, del tot mesurable i per tant comparable i analitzable. Un treball de referència en aquest sentit és el Barbieri i Salazar (2019, pp. 11-14) on classifiquen els drets culturals en quatre grans grups, als quals afegirem un cinquè.

+ El dret a l'accés cultural

Ve a ser el dret a la democratització cultural. L'accés sense distincions al patrimoni cultural d'època. L'accés a les activitats promogudes pels governs locals, programes públics, equipaments culturals, ...

+ El dret a la pràctica cultural

Ve a ser el dret a la democràcia cultural. El dret a l'accés al recursos de producció cultural. Les pràctiques culturals ciutadanes de creació, expressió o formació.

+ El dret a la participació col·lectiva cultural

Ve a ser el dret a la dimensió comunitària de la cultura. El dret a la participació en entitats, grups o col·lectius culturals amb un mínim grau de formalització, i l'accés

d'aquests als recursos públics de producció i representació cultural (Calsamiglia i altres, 2019; Calvo i altres, 2018).

+ **El dret a la participació en la governança cultural**

Ve a ser el dret a la sobirania cultural. La plena participació en els processos d'elaboració, implementació i avaluació de polítiques culturals. La gestió directa de programes i equipaments per part de la ciutadania organitzada (Espai Torre Jussana, 2021; La Hidra i Artibarri, 2018).

+ **El dret a l'aportació patrimonial diversa**

Ve a ser el dret al reconeixement de la diversitat com un bé comú, un actiu per a la col·lectivitat. Aquest dret està implícit en els altres quatre que estableixen Barbieri i Salazar, però en situar-lo de manera específica dona compte d'un dels reptes contemporanis per a les polítiques de drets culturals de les ciutats. Tal com diu Coelho (2009, p. 344) la diversitat és una realitat fortament present en l'interior de les nacions, igual o inclús major o més dinàmica que la diversitat entre les nacions. El dret a participar de la vida cultural no fa referència només a la pròpia, "cadascú en el seu racó, cadascú amb la seva cultura" (2009, p. 347). El marc de la interculturalitat planteja tres principis a tenir en compte: (Ajuntament de Barcelona, 2021, pp. 4-13)

- + **Igualtat de drets, deures i oportunitats** amb un compromís clar per la no discriminació i l'equitat.
- + **Reconeixement de la diversitat.** Promoure la seva representació. Fer present la diversitat i fer-la visible, facilitant l'expressió de les diverses realitats.
- + **Facilitació de la interacció positiva** i la participació, així com el diàleg intercultural. Facilitar que es generin vincles a partir d'interessos i necessitats compartides i sentits de pertinença compartits.

Figura 1. Drets culturals. Elaboració pròpia

Desigualtats en la participació cultural

La recent recerca sobre mobilitat social en les professions creatives¹ al Regne Unit (Brook i altres, 2022) demostra que la creença que el sector cultural és meritocràtic, és a dir que premia el talent independentment de l'origen social, no és certa.

La recerca mostra com en els últims 50 anys no han millorat gens les possibilitats de la classe treballadora a accedir a professions creatives. El treball creatiu és profundament desigual en relació a la classe social. I no va existir una "època daurada" on la mobilitat social fos més possible que actualment. Si a més a més fem intersecció entre classe, gènere i ètnia, veurem que s'agreugen les desigualtats de professionalització.

L'Observatori de Dades Culturals de l'Institut de Cultura de Barcelona ha realitzat dues enquestes de participació cultural, la primera recollint la participació i necessitats culturals (Institut de Cultura de Barcelona, 2020) i la darrera (pendent de publicació) basada en la participació en drets culturals. Ambdues parteixen de diverses premises a tenir en compte: no es centra exclusivament en el consum cultural, sinó que incorpora la visió àmplia dels drets culturals (accés, producció, comunitats i governança), desborda el concepte de cultura legitimada incorporant moltes pràctiques culturals considerades sovint com a subalternes, posa focus en les desigualtats que dificulten l'accés i recull les motivacions, interessos i necessitats per a la pràctica cultural (2020, pp. 4-5). La recerca posa èmfasi en en determinats factors que condicionen la participació i les necessitats culturals: barri (vinculat a la renda), gènere, edat, nivell d'estudis, nacionalitat i pràctica cultural materna.

Les conclusions de la recerca són rellevants: existeixen desigualtats en el dret a participar en la vida cultural de la ciutat, principalment en les activitats de cultura legitimada (tant en l'accés, com en la pràctica i la participació en entitats).

Un dels factors més condicionant és el territori associat a la Renda Familiar Disponible (2020, p. 15). Les persones que viuen en entorns amb rendes baixes, pateixen major desigualtat en la participació cultural, alhora que manifesten més necessitat de participar en activitats culturals (2020, p. 29), i tenen menys possibilitats d'accedir a formació artística i cultural (2020, p. 36). Tal i com conclou el document **el codi postal condiona la vida cultural** (2020, p. 34).

Altres factors a considerar són la pràctica cultural materna, el nivell d'estudis, l'origen. Però principalment es tracta de:

- + Els recursos materials i simbòlics: el nivell educatiu, la classe o l'estatus social, la familiaritat prèvia amb el capital artístic, ...
- + La diferència: l'edat i la perspectiva generacional, el gènere i el territori associat a la renda.
- + La desconexió: la desafiliació d'espais que generen connexions socials, no formar part d'entorns que ofereixin suport i potenciïn capacitats (la mobilitat, l'accés a xarxes d'informació i de coneixement, ...) (Barbieri i Salazar, 2019, pp. 14-17).

---

¹ L'estudi acota el concepte a artistes, músics i actors, i els que treballen en l'edició, mitjans de comunicació, biblioteques, museus i galeries, considerant que són les professions més implicades en la creació, cura i presentació de la cultura que consumim

L'enquesta mostra com **equipaments culturals de proximitat** (biblioteques i centres cívics) són reconeguts com espais de valor de manera transversal, molt per sobre dels equipaments representants de la cultura legitimada (museus, centres culturals i teatres). Aquesta apreciació de valor és major en les persones residents en barris de renda baixa, les dones i les persones d'origen extracomunitari (2020, p. 47).

Les recerques recents sobre la pràctica cultural de les persones joves, inclouen altres factors com la percepció que es té de la institució cultural com a espai de no apropiació, seguretat, confort o representació (Barutel, 2019, p. 6). la confiança en l'agent cultural, el preu d'accés, el temps disponible, el capital cultural, les possibilitats de mobilitat geogràfica, l'oportunitat de participar també en el procés de disseny, els codis de llenguatge, la incorporació d'elements transgressors, la configuració de l'espai i el que comunica, ... (Consell Nacional de la Cultura i les Arts, 2020, p. 29-31)

Tal i com assenyalen Mariló Fernández i Francisco Rubio, de LaFundició (2015, p. 274) les institucions culturals estan totalment afectades per les **relacions de poder**, els vincles que estableix o exclou, les maneres de mirar, els hàbits que genera, la selecció de les representacions, la cultura a què garantitzen l'accés.

Alhora, tots aquests factors són interdependents, tal i com formula l'anàlisi interseccional, que caldrà incorporar a les polítiques culturals locals (Coll-Planas i Solà-Morales, 2019) i al disseny dels equipaments culturals (Ariza i Garcia, 2022) (Canyürek, 2022), per tal de deixar de ser reproductors de desigualtats clarament identificades.

Mediació cultural

Ens mostra Barutel (2019, p. 35) com els joves d'escoles privades disposen del temps i els recursos per a participar activament en la vida cultural, mentre que per garantir la participació d'aquells provinents d'entorns més desfavorits cal establir estratègies específiques i decidides. Es des d'aquesta perspectiva que ens aproximem als dispositius de mediació cultural, com eina clau per al desenvolupament de polítiques de drets culturals en l'àmbit local.

Teixeira Coelho defineix la mediació cultural com aquells processos que "promouen l'apropament dels individus o col·lectivitats a les obres de cultura i art, amb l'objectiu de facilitar la comprensió de l'obra, el seu coneixement sensible i intel·lectual" (2018, p. 205).

Carmen Mörsch, amb la intenció de legitimar les pràctiques educatives i de mediació cultural i posar-les al mateix nivell que les artístiques i curatorials, ha coordinat recerques i publicacions que han esdevingut referencials com ara *Time for Cultural Mediation* (2013), que pren la forma d'un manual per a la pràctica mediatora, o *Contra decirse una misma* (2017), on coordina un seguit d'educadores, investigadores i artistes que reflexionen sobre el programa educatiu de *documenta 12*² que ella mateixa va comissariar, partint de la premisa que els dispositius de mediació d'una institució cultural són una negociació (tensional) entre els principis i pretensions de l'equip mediatador, les expectatives dels visitants, la demanda de l'equip curatorial, les necessitats del personal tècnic i els objectius de la institució, que no tenen perquè coincidir (2017, p. 10). Mörsch posa en valor els *soft*

² <https://www.documenta.de/en/>

skills (competències professionals relacionals) que requereixen aquests equilibris, vinculades a la feminització de la professió (la cura, el compartir, l'empatia, ...) a partir de les quals l'equip mediador negocia permanentment, fent en gran mesura "mediació cap a dins de la institució" (2017, p. 11).

La posició que construeix Mörsch, que anomena com a **mediació crítica** (2017, p. 13), es basa en l'exercici de "contradir-se una mateixa" (2017, p. 14) identificant les relacions de poder que hi ha sota el discurs benintencionat de la mediació cultural (com ara posar en alt valor la creativitat, flexibilitat i innovació sense considerar que és justament el que el capitalisme cognitiu demanda) (2017, pp. 15 i 18), i formulant preguntes sobre el propi dispositiu i institució de manera col·lectiva (2017, p. 16).

La mediació crítica posa a disposició les eines per a l'apropiació de coneixements cercant la controvèrsia, donat que si bé transmet els coneixements representats a la institució, també mostra les relacions de poder que estableix. Mörsch problematitza el "**gir educatiu**" que ha viscut el pensament curatorial, amb la incorporació de pràctiques transformadores en els propis dispositius expositius, sense però pretendre transformar les relacions de poder i les posicions de privilegi (2017, p. 19).

Mörsch advoca per **aprofitar les contradiccions comunes a les diferents àrees de la institució com espai fèrtil de recerca**, sent una de les contradiccions clau la "irresoluble tensió entre la producció d'exclusions i el **paternalisme** de les polítiques adreçades a incloure i captar grups específics" (2017, p. 20) i planteja una pregunta cabdal:

Què significa convidar a grups que per sí mateixos no vindrien a l'exposició, i no donar la possibilitat de participar en les decisions sobre els continguts i les condicions a nivell curatorial o institucional, o com a mínim de qüestionar i debatre junts les condicions de la seva presència a l'exposició i com prodrien aprofitar-la segons els seus interessos? (2017, p. 20)

Al fil d'aquesta qüestió és interessant fer esment de la reflexió que fa LaFundició sobre les relacions de poder simbòliques, en els processos participatius, quan situa que no pel simple fet de facilitar l'anunciació del discurs de grups subalterns ja estem davant un acte emancipador, doncs sovint aquesta autorrepresentació es fa seguint els codis i les dispositius que justaments els discriminen (Fernández i Rubio, 2015, p. 277).

Assenyala Mörsch la contradicció irresoluble que implica pretendre promoure col·laboracions horitzontals des d'una posició de poder (donat pel capital econòmic, simbòlic, cultural i social de la institució). Hi ha una línia molt fina que separa la col·laboració activa de la **instrumentalització** de participants com a recurs per a l'art. Adverteix també l'autora sobre la consideració (o no) de les condicions materials en les que es donen aquestes participacions, i si es té en compte la retribució (precària? simbòlica?) pels sabers aportats (2017, p. 21).

I tanca la reflexió plantejant una tercera contradicció irresoluble al voltant de la **representació** dels projectes de mediació, el lloc que ocupen en les institucions, la relació entre procés i producte, el criteri estètic i el formalisme,... i les relacions novament de poder subjacents i els efectes d'exclusió que provoquen (2017, p. 21).

Dona obertura a aquestes qüestions plantejant la necessitat d'una aliança entre professionals de diferents perfils per tal de compartir les contradiccions i esbossar possibilitats d'actuació més deliberades i fonamentades (2017, p. 20).

A partir d'aquests plantejaments, junt amb les reflexions de Luis Camnitzer, com a responsable de la Bienal del Mercosur, *Pedagogías Invisibles* (2018, pp. 14-17) ha realitzat un treball de mapatge dels dispositius de mediació cultural de l'estat espanyol, fent repàs de publicacions, recerques, ... i evidenciant la heterogeneïtat de pràctiques mediadores, que classifiquen segons quatre grans discursos teòrics:

- + **El discurs afirmatiu.** La mediació té la funció de comunicar de forma efectiva el patrimoni cultural. La definició citada anteriorment de Coelho es situa en aquest discurs.

Les pràctiques mediadores es basen en l'autoritat de la institució, en la selecció d'un patrimoni d'excel·lència, establint relacions de poder. Tal i com diuen Fernández i Rubio, "el judici estètic es presenta com un consens universal, desinteressat i no coercitiu, ideològicament neutre" (2015, p. 273). El propi concepte d'accés a la cultura mostra la posició altament elitista i conservadora de les institucions, no considerant que el fet cultural està íntimament imbricat a la vida (2015, p. 274).

En relació als drets culturals, correspondria al dret d'accés (democratització cultural). És principalment una funció de difusió.

- + **El discurs reproductiu.** Vol donar a conèixer el patrimoni cultural a un públic ampli i divers, més enllà dels cercles experts.

Es desenvolupen mecanismes de segmentació de públics que permetin establir estratègies específiques de traducció del patrimoni. Es dissenyen accions lúdico-educatives, com ara tallers, activitats educatives, ... Comparteix amb el discurs afirmatiu el privilegi de la mirada experta i les relacions de poder.

- + **El discurs deconstructiu.** La mediació té la funció d'analitzar de manera crítica la pròpia institució i els seus mecanismes de discriminació. Hi ha una pràctica reflexiva sobre la pròpia acció mediatra com a política cultural. Generen dispositius per a visibilitzar veus invisibilitzades i discursos dominants. A diferència dels dos discursos previs té en compte els sabers dels públics, considerant que tot coneixement i tota pràctica són situats, responen al territori on es donen (Fernández i Rubio, 2015, p. 275).

- + **El discurs transformatiu.** La mediació té la funció d'expandir i desbordar la institució cultural i posicionar-la de manera política com a agent de transformació social. A més a més del treball d'anàlisi dels mecanismes d'exclusió de la institució, posa els recursos de la institució al servei de la justícia social. Es trenquen les jerarquies entre les pràctiques mediadores i les comissarials, i es generen projectes independents dels programes expositius. Promouen les relacions de col·laboració amb agents i actors molt diversos.

Respon a la concepció que la cultura és sostinguda per les comunitats que la generen, de manera quotidiana i comunitària, en un procés conflictiu en el que

xoquen els interessos de grups socials distints. “La lluita per fixar el valor de les pràctiques i les representacions culturals és la lluita per fixar, normativitzar i naturalitzar les formes de subjectivitat que ens constituïran” (Fernández i Rubio, 2015, p. 274). Es tractarà de processos oberts de construcció col·lectiva de coneixement (2015, p. 276). “La ciutadania ha de ser el subjecte constituent de les institucions que articulen i sostenen la cultura” en paraules de Jesús Carrillo (2020, p. 342).

Acció comunitària. Enfortiment col·lectiu

Tal i com plantegen els discursos deconstructius i transformadors, la funció dels dispositius de mediació és la d'ensamblar-se en l'ecosistema social i cultural, en la complexa trama de relacions que quotidianament teixeixen infinitat d'actors culturals (Fernández i Rubio, 2015, p. 274-275), “partint de la concepció que la cultura és una producció de desig i subjectivitat, modes de fer, formes d'organització, que redunden en el bé comú a favor d'una vida bona i justa” i atenent especialment els processos no productius, generalment invisibilitzats, que sostenen el teixit social i les seves pràctiques culturals.

El concepte comunitat, com el de cultura, és excessivament polisèmic i polivalent. Autors com Baumann (2009), Barbero i Cortés (2006, pp. 40-48) ens fan advertència dels usos perversos d'aquest significant (essencialisme, nostàlgia, control poblacional, discriminacions, ...). Tenint això en compte, partim del model conceptualitzat per Ernesto Morales i Oscar Rebollo (2014) per tal de generar articulacions amb els drets culturals i els dispositius de mediació cultural.

Treballar col·lectivament per a objectius col·lectius. Aquesta seria una definició senzilla però profunda de l'acció comunitària. Implica tot d'aprenentatges per a l'organització col·lectiva, sovint veïnal, amb suport o no de l'administració, per a la **transformació social**, la millora de les condicions de vida, l'enfrontament a problemàtiques compartides o la millora de l'entorn, transformacions substantives a que aspira, canvis concrets. És l'element motivador i finalista de l'acció comunitària i pot tenir a veure amb aspectes molt dispars (habitat i habitatge, salut, educació, ocupació, ...) i, en general, “amb l'accés als recursos sobre els quals se sosté una vida digna” (Morales i Rebollo, 2014, p. 13)

Tots aquests aprenentatges impliquen un **enfortiment** (empoderament) ciutadà, en la major comprensió dels fenòmens socials, en l'exercici de maneres de participar i organitzar-se, en les estratègies d'acció col·lectiva i en les formes de relació entre persones, entitats i serveis públics, ampliant el domini de les pròpies vides. Es tracta d'un poder conquerit, no atorga (2014, p. 14). Aquest enfortiment es dona a tres nivells:

- + **Individual.** Millora de la creença en les pròpies capacitats i competències, autopercepció d'èxit en les possibilitats de canvis, incidència en la pròpia realitat, major comprensió de l'entorn sociopolític, major comprensió de la pròpia situació en el mapa de les relacions de poder, ...
- + **Grupal.** Millora de la capacitat d'incidir en el medi i assolir els seus objectius (el que en ciències polítiques anomenem agència) i augment de la capacitat del grup de fer créixer els seus membres, de promoure el seu empoderament individual. Fa

referència per tant a que sigui tant enfortida, com enfortidora. Això no sempre es dona, sovint ens trobem amb organitzacions enfortides però molt personalistes o centrades en un grup molt reduït de persones sense efectes enfortidors en tots els seus membres.

- + **Comunitari** (i per tant polític). El poder està distribuït entre tots els membres de la comunitat de manera conscient, mitjançant dinàmiques de cooperació, amb capacitat d'influir sobre les qüestions que els afecten, amb un alt efecte enfortidor de tots els seus membres, on la diversitat és reconeguda com un actiu comú, ... Un escenari que apunta a l'idea, "basat en la millora de les capacitats organitzatives i de resposta adquirides a partir de la presa de consciència sobre les relacions de poder existents" (Morales i Rebollo, 2014, p. 13).

Un element clau d'aquests processos és que promouen la participació diversa (**inclusió**), incorporant la diversitat dels membres de la comunitat, les seves diferències en quant a necessitats i capacitats, amb una clara intenció de no deixar ningú fora, atenent per tant les múltiples discriminacions que dificulten la participació. Novament l'anàlisi interseccional esdevindrà un camp de coneixement a aplicar per tal de considerar les discriminacions internes (rols, rangs i poders, privilegis i discriminacions, ...) i externes que es donen en els processos comunitaris. A més a més d'aquesta tasca d'anàlisi i consciència dinàmica, caldrà incorporar mecanismes per a la igualtat d'oportunitats, metodologies per a possibilitar la participació activa de tothom, ...

Es tractarà per tant d'accions col·lectives amb objectius col·lectius amb una triple intencionalitat i estratègia: promoure l'empoderament de la població, no generar exclusions incorporant les diversitats dels membres i grups i millorar les condicions de vida (Morales, Rebollo i González, 2016, pp. 11-12) (Morales i Rebollo, 2014, pp. 10-15).

Figura 2. Acció Comunitària (Morales i Rebollo, 2014)

Els equipaments i serveis que no es defineixen des de l'acció comunitària poden tenir incorporada una **perspectiva comunitària** en els modes de relació amb l'entorn, en la perspectiva intercultural, en la valoració de les cures, ... a l'hora de dissenyar programes i enfortir projectes que sí que es defineixen com a comunitaris. Es tracta d'entendre els equipaments públics com a **infraestructures socials** (Klinenberg, 2020), interpelats per les relacions de proximitat, de veïnatge. Aquesta perspectiva comunitària també s'ha de recollir en indicadors que permetin avaluar-la i millorar-la (Calsamiglia i altres, 2019; Calvo i altres, 2018; Morales i Rebollo, 2014; Servei d'Acció Comunitària, 2020).

6. ELS OBJECTIUS I LES PREGUNTES D'INVESTIGACIÓ

Els objectius de la recerca

La recerca es mou en dos plans. D'una banda, un pla general en relació al desenvolupament de polítiques públiques de drets culturals en l'àmbit local, i la conceptualització epistemològica que requereix. I de l'altra, un pla operatiu en relació a la transformació d'un servei específic, la Xarxa de Centres Cívics de la ciutat de Granollers des de la lògica dels drets culturals.

Objectius generals

- + Aportar orientacions conceptuals i metodològiques per al desenvolupament de **polítiques de drets culturals en l'àmbit local**
- + Aportar orientacions conceptuals i metodològiques per al disseny de **programes de mediació cultural**

Objectius específics

- + Analitzar la situació actual de la Xarxa de Centres Cívics
- + Aportar orientacions conceptuals i metodològiques per a la **transformació de la Xarxa de Centres Cívics com a referents en drets culturals** de l'àmbit local

Les preguntes de recerca

La recerca es desenvolupa a partir de dues preguntes centrals, que contenen tot un seguit de subpreguntes que es fan present en la recerca, però que obren camins a desenvolupar en futurs processos.

- + Quines aportacions pot fer l'acció comunitària al disseny de programes de mediació cultural?
- + Què implica repensar els Centres Cívics com a equipaments culturals, en un moment d'impuls de les polítiques de drets culturals?

Algunes de les subpreguntes recollides al llarg del procés de recerca són:

En relació a la transformació del model de mediació cultural:

- + Quins dispositius de mediació cultural implica el desenvolupament de polítiques de drets culturals en l'àmbit local?
- + Com pensar els equipaments culturals especialitzats com a recursos comunitaris?

En relació al lloc que ocupa la XCC dins els sistema d'agents públics

- + Poden els centres cívics ocupar un lloc de major prestigi i valor dins el sistema cultural a partir de la seva funció i expertesa en acció comunitària i drets culturals?

7. PROPOSTA METODOLÒGICA

Aquesta és una recerca aplicada i qualitativa, que pren com a element central l'estudi de cas. Es una **recerca aplicada** perquè pretén aportar coneixements que tinguin una utilitat pràctica, en el camp de les polítiques de drets culturals en l'àmbit local. És una **recerca qualitativa** perquè es basa en el treball de camp, tot i que es recolza en l'anàlisi documental de textos de referència en el camp de coneixement requerit.

Irene Vasilachis (2009, p. 25) planteja que les recerques qualitatives, malgrat provenir de tradicions diferents, tenen en comú que són interpretatives, s'interessen per la manera com el món social és interpretat, comprès, experimentat i produït. Són pertinents per a explicar fenòmens dinàmics, en els que calgui saber tant del detall com de la globalitat. La recerca qualitativa dona valor a les diferents perspectives subjectives, posa al centre les construccions de sentit dels subjectes, els diferents punts de vista i pràctiques, i els coneixements socials que poden fer emergir.

Segons Vasilachis (2009, p. 26) és especialment pertinent en el cas que la subjectivitat de l'investigador estigui també en joc, incloent-la en el procés d'interpretació. Adverteix, però que per a que tingui valor ha de sumar, a les subjectivitats presents al cas, una síntesi, una interpretació, el desenvolupament d'un concepte, d'un model o una teoria.

Es tria realitzar un **estudi de cas exploratori** per que aquesta metodologia permet analitzar un fenomen concret en el seu context, i partir d'aquest coneixement situat, poder generar un coneixement més ampli. En tractar-se de qüestions que actualment impliquen reptes de sector, on s'estan assajant diverses conceptualitzacions i metodologies, sovint de manera experimental i exploratòria, sembla que l'estudi de cas és adequat donat que permet "obtenir experiències concretes per mitjà de la proximitat continuada amb la realitat estudiada i de la retroalimentació d'aquells que estan sent estudiats" (Flyvbjerg, 2004, p. 36). Una evidència d'això és el seguit de preguntes obertes que genera aquesta recerca i que caldrà seguir explorant. No es realitza la recerca per tant per a poder demostrar alguna cosa, sinó amb la intenció de seguir el propi procés d'aprenentatge (2004, p. 7).

El treball de camp s'ha realitzat entre gener i juny del 2022, i ha consistit en:

- + Anàlisi de documentació del Servei d'Acció Cultural i la Xarxa de Centres Cívics
  - + Marc General de Centres Cívics de Granollers (Servei de Cultura, 2006)
  - + Apunts sobre la xarxa municipal de Centres Cívics de Granollers (Àrea d'Acció Comunitària i Benestar, 2015)
  - + Memòries de la XCC (Xarxa de Centres Cívics, 2020, Xarxa de Centres Cívics, 2021)
  - + Pla per a la reactivació de la política cultural i creativa de Granollers post covid-19 (Centre d'Estudis i Recursos Culturals, 2023)

- + Observació no participant
  - + Visites als cinc centres cívics per tal de conèixer els seus espais interiors, espais exteriors, entorn immediat, vida quotidiana, activitats programades, ...

- + Entrevistes semiestructurades
  - + Marcel Oliveres. Cap del Servei d'Acció Cultural
  - + Noèlia Lafuente. Coordinadora de la XCC
  - + Mari Ortiz. Presidenta de l'Associació de Veïns de Can Bassa, Granollers
Entitat membre de la Junta de Centre del Centre Cívic Can Bassa
  - + Francisco Rubio. Expert en mediació cultural. LaFundició
  - + Ricardo Pérez-Hita. Expert en mediació cultural. LaLaberinta
  - + Youssef Sultan. Expert en direcció de centres cívics
  - + Ariadna Estany. Experta en acció comunitària

- + Primer grup de discussió. Servei de Cultura de l'Ajuntament de Granollers.
  - + Maria Villegas. Regidora de Cultura i Roca Umbert
  - + Carles Ribell. Director Gerent de l'Àrea de Creativitat, Promoció Econòmica i Participació
  - + Marcel Oliveres. Cap del Servei d'Acció Cultural

- + Segon grup de discussió. Empresa responsable de la gestió de la Xarxa de Centres Cívics
  - + Mireia Bellavista. Responsable de Gestió
  - + Noèlia Lafuente. Coordinadora de la XCC
  - + Equip de dinamitzadores, informadores i monitores de la XCC
Alba Lafuente, Anna Villalobos, Blanca Calonge, Carla Paloschi, Clara Garcés, Clara Oliver, Júlia Brito, Laura Nadal, Laura Torndelacreu, Nacho Veguillas, Paula Fernández, Ricard Urbistondo

8. ANÀLISI I DISCUSSIÓ DE RESULTATS

Diagnòstic de la Xarxa de Centres Cívics

La lectura de la documentació del Servei d'Acció Cultural i la Xarxa de Centres Cívics, l'observació no participant, les entrevistes a les persones directament implicades en la Xarxa de Centres Cívics i els dos grups de discussió, permeten fer un diagnòstic de la situació actual de la XCC que possibiliti pensar de manera concreta quins viratges ha de fer el projecte i amb quins recursos ha de comptar.

IDENTITAT DE LA XCC

La XCC ha retornat al Servei d'Acció Cultural després d'haver estat dependent del Servei de Participació durant dotze anys. El Servei d'Acció Cultural és responsable de la XCC des de fa tres anys. Tal i com el propi cap del servei exposa a l'entrevista, el rol que ha ocupat el servei ha estat més de suport tècnic, suplint mancances en qüestions de gestió, que de referent i impulsor de la XCC.

La XCC s'ha de remetre quinze anys enrera per a trobar una referència epistèmica sòlida, el **Desenvolupament Cultural Comunitari** (Servei de Cultura, 2006), que s'ha anat desdibuixant amb el temps. De les entrevistes i el grup focal amb les treballadores es desprèn que el lideratge per part de l'ajuntament ha anat minvant, fet que ha acabat provocant la pèrdua d'un model actualitzat al que fer referència. L'equip de XCC es reconeix com a autònom a l'hora de desenvolupar la seva acció, tot i que reclama a l'ajuntament major claredat i orientació.

Les referents de la XCC exposen que hi ha dificultats per a fer **transferència de coneixement** a les treballadores noves de l'equip sobre el model de la XCC en relació a qüestions clau del projecte com ara l'acció comunitària, la dinamització o l'acollida. Com veurem, la precarietat laboral de la XCC provoca una alta rotació de personal, cosa que dificulta que el projecte es consolidi.

Un element que crida especialment l'atenció i que confirmen tant els responsables del servei, com el personal que hi treballa és que la XCC ha esdevingut una xarxa de 5 equipaments, enlloc d'un servei amb una orientació de treball concreta. En aquest sentit, es detecta allò que Jesús Carrillo anomena com a "la mirada centrípeta de les institucions" (2020), és a dir, una **excessiva confusió entre equipament i servei**.

Públicament, la XCC és reconeguda principalment per l'**oferta d'oci formatiu**. D'una banda perquè té una oferta molt continuïsta (alguns dels tallers fa més de 10 anys que s'ofereixen en continuïtat). I generada per les entitats (principalment veïnals) que és molt fidel. Les participants són principalment dones de més de 60 anys, de l'entorn proper al centre cívic i amb vinculació amb l'entitat organitzadora. Alhora, la programació generada per l'equip de treballadores s'omple en la seva major part i permet que moltes persones de fora dels barris d'influència emprin els centres cívics. En qualsevol dels casos, hi ha molt poques persones, entitats i col·lectius d'òrgens i contextos culturalment diversos que formin part de la XCC.

Les entitats residents tenen un fort sentiment de pertinença i apropiació dels equipaments i del servei. Les **entitats veïnals** tenen una alta agència política, cosa que és confirmada en els dos grups de discussió. Aquesta capacitat d'influència és motiu de malestar per part de l'equip, que sovint sent qüestionat el seu criteri tècnic.

En tots dos grups de discussió s'expressa que la identitat principal de la XCC té a veure

amb els conceptes barri, proximitat i associació veïnal.

Durant la pandèmia, l'equip tècnic ha aprofitat per fer un procés de reflexió sobre la seva funció i funcionament. Les coordinadores de la XCC senten que internament ja han iniciat aquesta transformació que el Servei d'Acció Cultural vol promoure.

Ahora, els molts anys de treball sense una direcció clara per part de l'ajuntament, han fet que les referents de la XCC expressin escepticisme i recel davant la voluntat transformadora del Servei d'Acció Cultural. Escepticisme especialment en relació als recursos que aquest hi posarà, i recel en relació a la necessitat de defensar el projecte que porten anys desenvolupant sense gaire suport.

ENCÀRREC INSTITUCIONAL

Un element molt clarificador per entendre la visió que té l'ajuntament sobre la XCC és la lectura des plecs de l'última licitació del servei (Ajuntament de Granollers, 2019). Els plecs recullen el que podem considerar el Pla de Centres Cívics vigent, i es basa en les següents línies de treball són:

- + Programa Marc de Gestió i dinamització sociocultural i comunitària.
- + Programa d'activitats i serveis; Projecte marc de l'oferta d'oci formatiu i creatiu; projecte marc de l'articulació de la prestació de serveis en els centres cívics; projecte marc de la promoció i la difusió de l'artesanía; projecte marc de gestió dels programes d'actuació conjunta (PACs).
- + Programa de Participació ciutadana; Projecte marc de suport al Pla de Participació Ciutadana; Projecte marc d'accions formatives per a entitats; Projecte marc de promoció i difusió d'associacions.
- + Programa d'acció comunitària; Projecte marc de Desenvolupament Cultural Comunitari; Projecte marc de promoció del voluntariat.

Els plecs també plantegen que els principis orientadors de la XCC són:

- + L'acció sociocultural.
Lleure, sociocultura i oci; estímul de la participació i la creativitat; oferta d'oci creatiu; emergència de les diverses formes culturals que conviuen a la ciutat; dinamització cultural dels barris d'influència; col·laboració d'entitats i associacions; vertebrar i enfortir la identitat del territori; programació per franges d'edat; interrelació entre persones i equipaments; integració i tolerància entre cultures i subcultures.
- + L'educació permanent.
Estimular el desig per l'aprenentatge no formal i informal; desenvolupament de la vida social, personal i professional; donar resposta als interessos particulars de les persones; procés formatiu al llarg de tota la vida)
- + El desenvolupament i acció comunitària.
Generar dinàmiques associatives, nous nuclis associatius formals o no formals; donar suport a les iniciatives sorgides del teixit social; potenciar la cooperació, tolerància i solidaritat; pal·liar les discriminació; afavorir la integració i la participació en la comunitat; participació en la gestió de l'oferta sociocultural; garantir el correcte desenvolupament de les entitats; evitar monopolis d'ús d'espais; fomentar l'accés a la informació; prevenció inespecífica a les situacions de marginació i de conflicte personal; donar resposta als dèficits a través d'altres serveis.

Tal i com expressa el Servei d'Acció Cultural els plecs són una còpia dels anteriors plecs, que també eren una còpia dels precedents... Per tant es confirma que per part de

l'ajuntament tampoc es té un model actualitzat sinó que remet al model dissenyat el 2006. El llenguatge emprat (oci formatiu, educació permanent, voluntariat, lleure, sociocultura, ...), la importància que es dona a la participació, la menció al Desenvolupament Cultural Comunitari,... són mostres de la **necessitat de repensar en clau contemporània la funció i línies estratègiques de la XCC**. El marc en el que està pensada la licitació no respon als eixos principals de la Carta de Roma (Ajuntament de Roma i Comissió de Cultura de Ciutats i Governos Locals, 2020), per exemple, com a document de referència per al desplegament de polítiques de drets culturals en l'àmbit local.

INSTITUCIONALITZACIÓ

Tal com dèiem, la identificació de la XCC té més a veure amb els propis edificis, que amb un model clar de treball. Aquesta identificació té efectes molt concrets en les metodologies de treball i en la mirada de l'equip. Un d'aquests efectes és **la construcció d'un usuari tipus**, que entra a l'edifici, un públic (en termes de gestió cultural). En el grup de discussió s'evidencia que la diversitat de possibilitats d'agents amb els que relacionar-se es va reduint a mesura que l'equip es va institucionalitzant. També comporta que l'equip tendeixi a sortir poc de l'equipament i en un radi curt. La XCC està poc present en les trames comunitàries que no es donin dins l'equipament. Els centres cívics són principalment espais de participació, més que espais d'enfortiment comunitari.

El Centre Cívic Palou apareix com un cas singular dins la XCC degut a que la vila de Palou va ser annexionada a Granollers, i hi ha una forta identitat territorial entorn la vida rural i de pagès.

En el llenguatge amb que opera la XCC aquest subjecte és **l'usuari**, per tant algú que en fa ús. Això implica que a l'hora de valorar el servei prenen molta importància els usos i la ocupació d'espais, per exemple. Alhora, els agents principals del servei són les entitats, amb les quals tenen una relació de llarg recorregut i on hi ha poques novetats, **mostrant dificultats per a treballar amb col·lectius informals** i subjectes.

En el grup de discussió es pot apreciar amb claredat que l'equip no té incorporat qüestions rellevants des d'una perspectiva comunitària com ara: les diversitats, les noves agències, l'enfortiment comunitari, la transformació social o l'autogestió.

La lògica d'equipament va de la mà de la lògica de programació. Es tendeix a posar en el centre del servei la planificació i la programació (treballen per cursos escolars). "Vivo en el futuro" diu una de les treballadores. En el curs del grup de discussió es mostra dificultat per centrar l'acció en processos més incerts com ara l'acompanyament, la presència i l'acollida. Alhora, la gestió dels equipaments (les peticions de cessió d'espais, el manteniment, ...) i la lògica de programació s'endú la major part dels recursos humans del servei.

Un aspecte que emergeix en les entrevistes i es confirma en els grups de discussió és que **la certificació de qualitat ISO 9001** ha consolidat aquesta institucionalització del servei. Els processos i procediments de la XCC són auditats, i això implica molts recursos de l'equip. La certificació accentua la lògica administrativa del servei, les lògiques de gestió. Alhora s'evidencia la manca d'indicadors que puguin donar compte de la qualitat social, educativa, comunitària i cultural del projecte. Elements que sí incorporen altres projectes, com es recull de l'entrevista a Youssef Sultan, tenint en compte l'acollida, l'enfortiment comunitari, les diversitats, i altres indicadors d'avaluació comunitària.

SERVEIS

Horaris

Els equipaments obren a les tardes de dilluns a divendres. Les entitats que formen part de la junta de centre tenen accés a les instal·lacions en altres horaris segons acords amb l'equip. De l'entrevista a la representant de l'Associació de Veïns de Can Bassa es desprèn que si s'oferissin tallers de matins per al veïnat, la gent respondria.

Oci formatiu

L'anàlisi de les memòries permet veure que la oferta formativa de la XCC es distribueix de la següent manera:

33%	Expressió i creativitat
30%	Salut i benestar
19%	Terra i fogons
14%	Recursos

La gestió de la oferta formativa la assumeix la XCC, però programa només el 33% dels tallers. El 60% és programat per les entitats veïnals, i el 7% restant són cessions d'espais a altres serveis municipals. En el grup de discussió amb l'equip de treballadores es constata que no hi ha una reflexió al voltant de la funció de la formació.

Algunes qüestions a considerar sobre l'oci formatiu és que té preus públics molt competitius. Alhora, no genera ingressos als centres cívics. La partida d'ingressos és de l'ajuntament. Els ingressos de la formació organitzada per les entitats són gestionats per la XCC i de manera conjunta decideixen en què reinvertir-los (costejar cursos deficitaris, inversions per l'equipament, programació d'esdeveniments, ...).

Projectes comunitaris

Cada centre cívic desenvolupa projectes comunitaris que incideixen en el territori.

L'EQUIP DE TREBALLADORES

L'equip tècnic està compost per:

- + 1 Responsable de gestió (referent de l'empresa gestora)
- + 1 Tècnica de programes (a 36 h/setm)
- + 4 Tècniques de dinamització (a 36 h/setm)
- + 5 Informadores (a 26 h/setm)
- + 1 Informadora (a 6 h/setm)
- + Professionals de suport (monitores, talleristes, formadores, ...)

El grup de discussió permet evidenciar que **l'equip tècnic té percepció de xarxa**, de ser un equip únic, malgrat treballin per equips d'informadora-dinamitzadora a cada centre cívic.

Els plecs del contracte de gestió de la XCC també especifiquen les condicions laborals de l'equip. Una qüestió clau és que **el conveni col·lectiu de la XCC és el conveni del sector del lleure i sociocultural de Catalunya**. Això és coherent amb la conceptualització que la XCC ha heretat i manté. Caldrà considerar si és adequada en el procés de transformació de la XCC des del paradigma dels drets culturals.

Tots els agents entrevistats coincideixen a considerar la **precarietat laboral** com un element

fonamental a l'hora de frenar l'evolució del servei. Les categories laborals no corresponen a les titulacions requerides als plecs, per exemple. Hi ha sobrequalificació: es demana formació de grau en ciències socials, o en el seu cas d'educació social, o en el seu cas d'integració social, per una categoria d'integradora social. L'horari del servei dificulta la conciliació familiar i el gruix de treballadores ho comptabilitzen amb estudis universitaris.

En el grup de discussió amb l'equip de treballadores es constata que les noves incorporacions a l'equip es realitzen principalment per xarxa relacional, per cercles d'amistats. La primera incorporació a l'equip sol ser per substitucions i posteriorment es millora el contracte. Hi ha mobilitat ascendent interna. El pas natural és de monitora, a informadora, a dinamitzadora, a coordinadora. Com en tantes feines precàries vinculades a les cures i les relacions personals és un **feina molt feminitzada**.

La precarietat laboral implica dos fenòmens en tensió. D'una banda un alt voluntarisme i de l'altra una alta desmotivació. Manquen recursos humans per atendre el servei amb qualitat. Hi ha quatre dinamitzadores per a cinc equipaments.

Es disposa de pocs espais d'equip, que queden bàsicament ocupats per la coordinació de les diverses tasques. Hi ha un **excés de dedicació a tasques de gestió**. La funció d'informadora queda en alguns casos reduïda a tasques de consergeria i gestió de l'equipament, en detriment de la funció d'acollida. Manquen perfils específics en relació a l'acció comunitària, la gestió cultural, la mediació cultural, la facilitació de processos, l'anàlisi interseccional, ... tots ells camps de coneixement actualment necessaris.

RECURSOS

El pressupost per a activitats de la XCC és de 50.000,00 € anuals. Tenint en compte que es tracta d'un servei de ciutat, i que té programació en cinc equipaments diferents, en els dos grups de discussió hi ha consens en que és un **pressupost insuficient**.

El recurs principal de la XCC, com hem vist, és l'equip de treballadores i els edificis. Però en general són edificis vells, amb espais petits, sovint sense ascensor i poc dotats d'infraestructures de producció cultural: equips de so i llum, insonorització, miralls, paviments, instal·lacions per als espais expositius... El Centre Cívic Can Gili té una cuina habilitada per a formacions. Sovint els espais relacionals dels centres cívics són poc confortables (un racó del vestíbul, ...), l'espai on es situa la informadora és poc acollidor, la major part d'ells no tenen ben resolta la climatització (sobretot en època de calor), els espais exteriors tenen poca ombra.

El Centre Cívic Jaume Oller té l'edifici que menys s'adequa a les necessitats d'un equipament cultural comunitari. És una casa reconvertida en equipament. Un edifici molt envellit amb espais petits i sense inversions en el pis superior.

Hi ha dos edificis amb bar. En el cas del Centre Cívic Can Gili el bar no forma part de la dinàmica del Centre Cívic. No s'hi pot anar sense consumir i no fa les funcions d'espai relacional del Centre Cívic. En el cas del Centre Cívic Can Bassa, el bar està gestionat per l'Associació de Veïns de Can Bassa i ha esdevingut un espai d'ús privatiu masculinitzat i no hi ha presència de cap persona de contextos culturals diversos. Cap dels dos bars és viable des d'un punt de vista empresarial.

LES RELACIONS DE LA XCC AMB ALTRES SERVEIS MUNICIPALS

Del grup de discussió es desprèn que l'equip té la percepció que hi ha desconeixement

sobre el que fan per part de la resta de serveis municipals (inclosos els equipaments culturals). En el grup de discussió amb l'equip de la XCC s'explica que els equipaments culturals en més d'una ocasió empenen l'expressió "no com un centre cívic" quan algun projecte de mediació posa en risc algo de lo identitari de l'equipament. Ricardo Pérez-Hita ens fa parar atenció com tot procés de mediació cultural cap a fora implicarà un procés de mediació cap a dins. En aquest cas això fa referència tant a l'equip tècnic de la XCC, com el Servei d'Acció Cultural o la resta d'equipaments del Sistema Cultural.

La XCC representa la proximitat als barris. La resta de serveis i equipaments (centralitat) s'apropen a la XCC (perifèria) per arribar a nous públics (els barris, dones migrades,...) sense identificar en la XCC una metodologia específica de treball. Aquesta relació es dona sovint en condicions de **desigualtat i jerarquia entre serveis i entre equipaments**. Aquesta percepció és corroborada pel grup de discussió amb els responsables del Servei d'Acció Cultural. L'equip de la XCC té baixa autoestima en relació als altres projectes, considerant que són vistos com equipaments de segona. Tal i com hem vist, les relacions de poder dins i entre institucions (Mörsch, 2017) serà un dels elements a plantejar per al disseny de programes de mediació cultural.

La XCC sembla poc habilitada per a negociar o establir un marc de treball que impliqui introduir metodologies comunes. L'equip de la XCC té la percepció que el Servei d'Acció Cultural no fa la funció de protecció de la XCC per tal d'establir relacions més horitzontals entre serveis. Aquesta impressió és corroborada en l'entrevista al cap del Servei d'Acció Cultural.

Alhora, l'equip de XCC té establertes complicitats i sinergies amb molts serveis (educació, serveis socials, participació) amb els que té bones experiències de disseny conjunt de projectes.

Repensar la Xarxa de Centres Cívics

El diagnòstic de la XCC i el recull de tot el saber emergit per part de les professionals directament implicades en la XCC ens permet fer una relectura del marc teòric de la recerca alimentada per les aportacions que Francisco Rubio, Ariadna Estany, Youssef Sultan i Ricardo Pérez-Hita han fet com a experts en drets culturals, mediació cultural i acció comunitària.

Pensar la XCC com a impulsora de les polítiques de drets culturals de Granollers, com a projecte de referència per a la resta de projectes que formen el Sistema Cultural, implica canviar la posició de la XCC en l'entramat cultural de la ciutat i situar-la com a **autoritat epistèmica** al voltant dels tres eixos que estructuraven la recerca: els drets culturals, l'acció comunitària i el disseny de programes de mediació cultural. Alhora la diagnosi ens mostra un projecte distant d'aquesta posició tant a nivell intern, com en relació a la resta del Sistema Cultural.

El marc teòric i les entrevistes amb experts aporten una base sobre la que iniciar un procés de transició. Si la Xarxa de Centres Cívics és un servei de drets culturals, per tant promotora de la plena participació en la vida cultural del municipi (Assemblea General de les Nacions Unides, 1948; Unió Europea, 2007; Ajuntament de Roma i Comissió de Cultura de Ciutats i Governos Locals, 2020), cal tenir molt present que les polítiques de drets culturals són minoritàries arreu del planeta, tal i com adverteix la relatora de drets culturals de les Nacions Unides (Assemblea General de les Nacions Unides, 2022), i que **els drets culturals són considerats secundaris**. I que els models imperants de mediació cultural són l'afirmatiu i el reproductiu (Mörsch, 2017), la difusió cultural (Coelho, 2018), les polítiques patrimonialistes i el foment de la creació dels artistes (que com hem vist no són dones migrades de classe

baixa (Brook, O., Miles, A., O'Brien, D., & Taylor, M., 2022)).

COMUNITATS QUE SOSTENEN CULTURES

Alhora, en les possibilitats de desplegament de polítiques de drets culturals que pot encarnar un municipi de 60.000 habitants, la cultura tindrà necessàriament molt a veure amb la vida quotidiana, amb els espais on es sosté la cultura, donat que, tal i com diu Ricardo Pérez-Hita *“la cultura és situada i dinàmica”*, està vinculada a la construcció de ciutadania i a la vida social, no es dona de manera independent. Francisco Rubio afegeix que *“aquesta cultura sostinguda per comunitats, té valor d'ús en elles, i el que cal és que tingui valor de canvi en el mercat de valors socials”*, apuntant a la distinció entre cultura legitimada i cultura no legitimada que recullen Coelho (2019) o Bourdieu (1979).

Ens diu Francisco Rubio que *“la cultura són sabers valuosos que transmetem, pràctiques i experiències humanes produïdes en comunitat, que tenen un valor d'ús i atorguen un sentit a les col·lectivitats”*. Una pràctica que es fa en comú. Youssef Sultan aporta molts exemples en el que s'ha pogut fer present la cultura generada en els barris com un actiu per la ciutat, subvertint el codis de representació de les institucions culturals. La redefinició de la memòria de la ciutat incloent una mirada decolonial, perifèrica i des de sabers minoritzats en casos com l'activació comunitària del Rec Comtal³ i el Canal de la Infanta⁴, o la recuperació de la figura de la Flor del Campo⁵ per a explicar la disidència trans al barri de la Trinitat Vella són alguns dels casos que aporta.

Aquesta és una de les aportacions clau de la recerca. L'acció comunitària, per tant, l'impuls a l'enfortiment dels territoris (Morales i Rebollo, 2014) dona sentit i orientació a l'acció mediatra de les institucions culturals. I el treball que pot desplegar la XCC pot ser un espai d'aprenentatge col·lectiu per a tots els projectes del Sistema Cultural. Hem d'articular, per tant, els drets culturals amb els drets socials. **No hi ha una cultura deslligada de les condicions materials des d'on es realitza.** *“Si la cultura no afecta a altres camps de la realitat no estem parlant de drets culturals”*, ens diu Francisco Rubio.

Hi ha pràctiques culturals no reconegudes, que es desenvolupen sota radar, fora del camp de visió del sistema cultural (domicilis, sales de festa, parcs, ...). Pensar en polítiques de drets culturals significa llegir els sabers locals com a patrimoni comú, i **aportar valor de canvi a les pràctiques culturals que ja tenen valor d'ús en l'àmbit comunitari.** Reconèixer les pràctiques culturals diverses per part de les institucions culturals. I desplegar un no saber. Acceptar un no saber sobre els formats, els espais, els interessos i els processos on es dona la cultura a la ciutat, tal i com planteja Youssef Sultan.

En relació a la diagnosi de la XCC, Francisco Rubio i Youssef Sultan apunten a la necessitat de flexibilitzar el servei per fer un major treball en el territori, sent present i donant suport a activitats comunitàries autònomes, a collint els ritmes i els codis de la participació diversa. Alhora pensant en aquestes pràctiques des dels equipaments de cultura legitimada, per tal que aquesta trobada entre sabers desiguals sigui possible, apunten a que cal flexibilitzar les institucions culturals per tal que tinguin en compte les condicions d'existència de les persones i facilitar la seva participació. Possibilitar les oportunitats d'accés a l'hora de convocar, comunicar, programar, acollir, ...

3

<https://www.elperiodico.com/es/barcelona/20190219/el-milagro-del-rec-comtal-la-lucha-vecinal-logro-dignificar-un-enclave-otrora-degradado-y-ahora-batalla-por-asetar-un-proyecto-comunitario-7303458>

4 <https://www.barcelona.cat/culturaviva/ca/accio/rutes-entorn-de-la-memoria-de-laigua>

5

<https://www.elperiodico.com/es/barcelona/20220617/flamenco-homenaje-flor-del-campo-trinitat-vella-l-orgullosa-barcelona-lgtbi-flamenco-queer-perros-callejeros-13867887>

El canvi de paradigma passa també per incorporar el saber de l'acció comunitària a les polítiques culturals, per tal de *“promoure l'activació d'agents culturals i comunitaris per tal facilitar noves agències en el territori”*, tal i com planteja Ariadna Estany.

La funció de la XCC passa per ser capaç de mapejar les oportunitats de vinculació comunitària, cultural, social i educatives, per tal d'enfortir les trames comunitàries i facilitar l'accés a la participació en drets culturals. Acompanyar i promoure processos sense liderar-los. Enfortir el que hi ha present. **Ajudar a emergir el que està latent.**

DISCRIMINACIONS INSTITUCIONALS

Però la pròpia institució que vol impulsar aquest viratge de la XCC és també reproductora de discriminacions. En aquest sentit els quatre experts entrevistats coincideixen a remarcar que no hi ha una sola institució que generi cultura, tot i que **la producció cultural es dona en condicions de desigualtat i privilegi**. Hi ha institucions amb capacitat per a fixar què és la cultura d'excel·lència i que no ho és.

Arran del cas de la XCC podem veure com els cinc drets culturals mencionats no estan en absolut garantits: (Barbieri i Salazar, 2019; Coelho, 2009):

- + Democratització cultural. Sovint és llegit des de posicions de privilegi (colonialisme, masclisme, classisme, ...) i no inclou tota la diversitat patrimonial present, sinó només un cert tipus de cultura hegemònica, una cultura d'excel·lència. Una interpretació mercantilista de la democratització serà considerar l'accés com a consum i els subjectes com a públics. Els públics demanen productes culturals, que una indústria cultural i de l'entreteniment proveeix en forma de serveis i productes. En contextos on no hi ha una política pública universal es donen situacions de discriminació, desigualtat i inequitat en relació al dret a l'accés.

“Podem trencar la divisió entre el que hi ha al museu i el que hi ha al centre cívic?”, es pregunta Francisco Rubio reflexionant sobre la jerarquia que es dona entre les institucions culturals de la ciutat i les representacions culturals que acullen.

- + Democràcia cultural. Les possibilitats d'accés a espais de creació i producció cultural estan connotades per classisme, racisme, aporofobia, ... “El dret a l'educació en les arts i en les expressions culturals està marcat per profundes desigualtats. El teu codi postal, la teva classe social, la teva edat o el teu origen condicionen, també, el compliment d'aquest dret” (Barbieri, 2019).

Les possibilitats d'accés a espais de producció del Sistema Cultural estan atravesades per aquestes discriminacions. Els centres cívics en canvi són espais d'apropiació per cultures minoritzades, i encara pot jugar un paper més actiu a donar impuls a cultures encara no representades, sobretot en clau intercultural. Aquesta expertesa *“podrà tensionar a les institucions de cultura legitimada?”*, es pregunta Ricardo Pérez-Hita.

- + Vida comunitària cultural. Sovint les possibilitats d'accés als recursos de producció cultural (sales d'assaig, participació en un esdeveniment de ciutat) tenen a veure més amb el capital social del col·lectiu que amb el contingut de la seva pràctica cultural col·lectiva.

Així ens trobarem que algunes entitats són tractades per la seva diversitat (en un sentit exclouent) i passaran al circuit de participació/centres cívics, com en el cas de les entitats de ball folklòric bolivià, mentre entitats de missió homòloga com l'Esbart Dansaire podrà accedir a representar al Teatre Auditori de la ciutat.

- + Diversitat patrimonial. Dret a l'aportació del patrimoni propi com a bé comú. Dret a que la diversitat cultural estigui integrada en la oferta cultural de la ciutat, i no de manera segregada (equipaments de cultura hegemònica, equipaments de cultura no hegemònica). Hi ha moltes expressions culturals minoritzades per motius de racialització, classe, gènere, diversitat sexual i afectiva,...

En aquest sentit, les quatre expertes entrevistades apunten al repte que suposa aquest dret i el molt recorregut que queda pendent. Un projecte que es posa com a referència és "Museus (im)possibles"⁶ on es fa anàlisi decolonial del patrimoni dels museus de Barcelona.

- + Dret a la governança cultural. La participació política cultural sovint queda reduïda a òrgans formals de participació sense considerar les relacions de poder que estableixen aquests espais en relació als codis, temps o maneres de participar.

Tant Ricardo Pérez-Hita com Francisco Rubio fan esment del model de gestió cívica i la gestió públic-comunitària com un referent en aquest sentit.

Si no es tenen en compte els condicionants d'accés als recursos materials i simbòlics de producció cultural, aleshores s'amplien les desigualtats. I sovint es generen desigualtats en l'accés als recursos públics. Cal pensar com fer que la cultura no incrementi les desigualtats i per tant esdevé fonamental tenir present els sistemes estructurals de discriminació: masclisme, classisme, lgtbifòbia, racisme, aporofòbia, adultcentrisme, colonialisme, etc.

Uns dels eixos de discriminació més presents a les institucions són, segons Francisco Rubio, Ricardo Pérez-Hita i Youssef Sultan, el racisme, la xenofòbia i el colonialisme. En les programacions, en les curatories i comissariats, en la composició dels equips, en la construcció del subjecte públic/no públic. Apunten a que cal superar el model assimilacionista i deixar de treballar a partir d'identitats col·lectives essencialistes, etiquetant a partir d'estereotips ètnico-culturals. Des dels drets culturals, del que es tracta és de treballar a partir d'interessos comuns i construir el sentiment de pertinença a partir d'experiències d'interacció positiva, introduint altres llenguatges, marcs interpretatius i símbols que no ocupaven un lloc de valor en lo social. I fer-ho incloent la crítica institucional, evidenciant els mecanismes de reproducció de privilegis i les dinàmiques de poder, tal i com planteja Morsch (2017).

UN MODEL DE MEDIACIÓ CULTURAL CRÍTICA

Els sabers dels drets culturals i l'acció comunitària enforteixen un model de mediació cultural crítica (Morsch, 2017). La mediació cultural entesa des dels drets culturals ja no és un exercici de traducció, sinó de vinculació entre agents i institucions (no entre públic i patrimoni). El subjecte és percebut com a agent cultural, no com a públic. Es dona per fet que tot subjecte és un agent cultural. Es reconeix l'altre com a productor i transmissor d'un patrimoni cultural a ser enllaçat a altres patrimonis, en paraules d'Ariadna Estany i Ricardo Pérez-Hita.

La mediació cultural és per tant un espai de vinculació, de tensió, de confrontació, de conflicte. És el camp de batalla per a la construcció d'un espai que possibiliti "*la participació plena (i per tant també material) en l'espai públic*", tal com diu Francisco Rubio.

Des de la concepció clàssica de la mediació, la pregunta en relació a les diversitats és com

⁶

<https://ajuntament.barcelona.cat/bcnacciointercultural/ca/espai-avinyo/mediateca/museus-impossibles-lart-maritim-de-la-dominacio>

tenir-les en compte per garantir l'accés als patrimonis, considerant aquests subjectes com a "no públics". Des de la mediació cultural entesa des dels drets culturals, la pregunta en relació a les diversitats és com incloure altres maneres de viure i construir el món que estan subalternitzades, minoritzades i discriminades. Tal com diu la Carta de Roma (Ajuntament de Roma i Comissió de Cultura de Ciutats i Governos Locals, 2020) promoure l'accés als mitjans, recursos i formació per a la producció cultural, i donar valor a la vida col·lectiva i comunitària, i a la diversitat patrimonial (Ajuntament de Barcelona, 2022). "Feminitzar la memòria, gitanitzar la cultura",... tal i com diu Francisco Rubio.

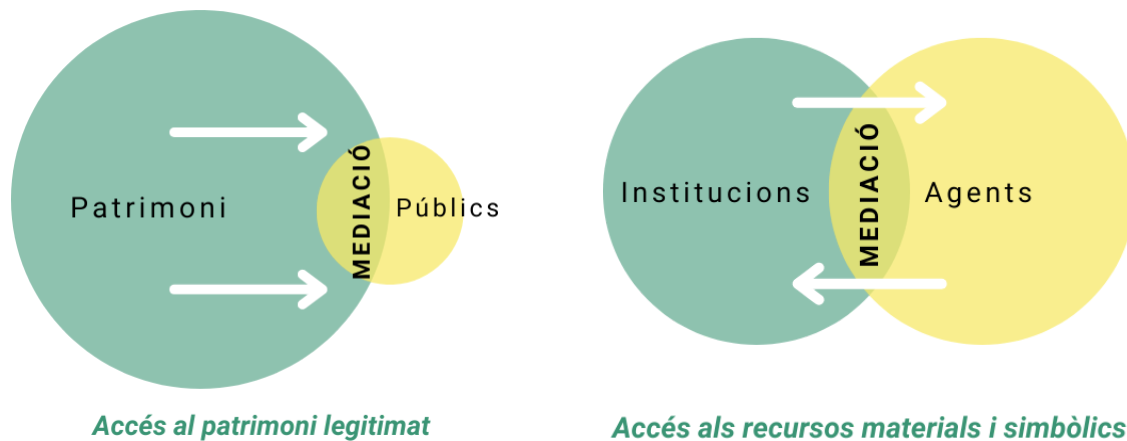

Figura 3. Models de mediació. Elaboració pròpia

La mediació excedeix els límits de la institució. Genera un nou marc relacional, entén la institució com a part d'un ecosistema, "un node dins una trama", tal i com apunta Ricardo Pérez-Hita. Des d'aquesta perspectiva la lògica no serà tant de programació, sinó de desenvolupament de projectes i processos. Treballant principalment "a partir de l'escolta i del saber situat", tal i com assenyala Ricardo Pérez-Hita.

La mediació cultural és un espai de reconeixement de sabers, per tant. Ens dóna la possibilitat de subvertir el prejudici sobre l'altre com a no interessat en la cultura (mirada de públic - no públic). Enlloc de centrar la mediació en generar interès en els altres per la cultura, centrem la mediació en generar interès de les institucions per la cultura present en les comunitats diverses, tal i com apunten Francisco Rubio i Youssef Sultan. No es tracta de portar la cultura als barris. Als barris ja hi ha cultura. Es tracta de fer-la amb major qualitat i en discussió amb la cultura legitimada. **La XCC pot fer aquest funció d'antena, catalitzador i altaveu de sabers presents en les comunitats.**

És una mediació que fa vincle, i entén l'equipament com un recurs comunitari, podent subvertir les lògiques de captació que solen preocupar molts gestors culturals (Morsch, 2017; Coelho, 2018). El fet cultural promogut per la institució ja no té perquè donar-se dins la institució. La XCC és un node més d'un sistema ampli, en incorporar:

- + El reconeixement de diversitats
- + L'enfortiment comunitari
- + L'equipament com a recurs
- + L'autogestió com horitzó
- + Els drets culturals indissociables dels drets socials

- + Posant la vida i les cures al centre
- + La redistribució dels recursos

Des d'aquesta perspectiva, l'excel·lència ja no recau en el patrimoni sinó en la episteme. Parlem de excel·lència pedagògica, d'excel·lència democràtica, tal i com coincideixen Francisco Rubio i Ariadna Estany. Per què això sigui així caldrà d'artistes i mediadores que dominin la sofisticació en l'ús dels símbols (que la resta de gent ha anat perdent), per tal de reintroduir la sofisticació en l'ús dels símbols en les pràctiques quotidianes. Però també, que domini la pedagogia artística, l'acció comunitària, la facilitació de processos col·lectius enfortidors,... *"Aquest saber sovint es dona per suposat"*, diu Ricardo Pérez-Hita. Per això es fa necessari tenir un model de mediació cultural. Per poder establir un diàleg entre sabers.

CONTRADIR-NOS A NOSALTRES MATEIXES

Mörsch (2017) ens planteja tres contradiccions irresolubles a les que Francisco Rubio suma una quarta en relació a l'acció comunitària impulsada per l'administració pública (i per tant l'increment de la capacitat d'organització de la ciutadania), convivint amb polítiques que persegueixen la pau social i el clientelisme.

Un element que apareix clarament com a controversial és la pràctica absència del dret a la diversitat patrimonial que recollim de Coelho (2018). Es troba a faltar que incorporin de base la perspectiva intercultural a les diferents normatives que regulen les polítiques de drets culturals, així com en les recerques sobre mediació cultural (Mörsch, 2017; Pedagogías Invisibles, 2018). El dret a l'aportació patrimonial diversa és conceptualitzat i reivindicat des d'espais de lluita.

Tots aquests elements de contradicció són elements fèrtils de recerca (Mörsch, 2017). Hi ha ple consens entre totes les entrevistades per a senyalar que hi ha necessitat de generar espais entre diversos per al pensament, la lectura, l'escriptura i la conversa sobre les praxis i els seus epistemes. *"Calen espais de controvèrsia"*, en paraules de Ricardo Pérez-Hita.

9. RECOMANACIONS PER A UNA TRANSICIÓ

En ser una recerca aplicada en relació a la transformació de la Xarxa de Centres Cívics, aquest apartat recull reflexions i recomanacions que es deriven del treball de camp realitzat, així com de l'anàlisi i discussió de resultats, de cara a la implementació d'una transformació substancial de la XCC en dues legislatures (8 anys).

PLA DE CENTRES CÍVICS 2023 - 2030

- + Elaboració del Pla de Centres Cívics 2023 - 2030
- + Assumpció per part del Servei d'Acció Cultural del rol de lideratge i orientació en la transició de la XCC
- + Modificació de les licitacions per tal que responguin al canvi de paradigma i a l'evolució necessària per tal d'assolir la transformació progressiva
- + Identificació de la XCC com a servei de drets culturals (i no com a equipaments), posant l'accent en el territori i en el model de treball
- + Reformulació de l'oferta formativa com a recurs comunitari
- + Contenció de la lògica de programació per a donar espai a la lògica de projectes i processos
- + Desenvolupament d'indicadors de qualitat comunitària, social, cultural i educativa (deixant d'acreditar la ISO 9001)
- + Disseny d'un pla de comunicació comunitari partint de la comunicació com a vincle i no com a difusió
- + Diversificació dels canals i llengües per a comunicar
- + Diversificació dels projectes que desenvolupa cada centre cívic (trencant amb la lògica uniformitzadora)
- + Assaig d'experiències de gestió compartida / comunitària
- + Creació de nous espais de governança (assemblees obertes, auditories públiques, ...)
- + Promoció del disseny compartit de projectes amb altres serveis (trencant amb la lògica de cessió d'espais)
- + Desenvolupament de nous programes marc:
  - + D'acollida
  - + De transformació dels espais per generar majors apropiacions i facilitar les circulacions internes
  - + De diagnòsi i prospecció dels territoris propers per tal d'identificar oportunitats de vinculació
  - + De dinamització comunitària
  - + D'activació de nous agents
  - + D'enxarxament de la XCC amb altres xarxes de mediació cultural supralocals i internacionals
  - + D'interculturalitat
  - + De suport a cultures no hegemòniques (en clau de gènere, precariat, diversitat sexual i afectiva, diversitat funcional, edat, classe, ...)
  - + De viver de projectes, fent suport a la creació de projectes culturals comunitaris
  - + D'articulació dels processos vius de la XCC (relació entre programació, dinamització, acollida i formació)
  - + D'oferta formativa de pràctica artística, de capacitació en la gestió cultural, d'anàlisi d'època, ... amb retorn comunitari
  - + D'espais de producció comunitària (cuina, fusteria, reparació bicicletes, ...)

MODEL DE MEDIACIÓ CULTURAL CRÍTICA

- + Creació al Servei d'Acció Cultural d'un Observatori de Drets Culturals, per entre altres, fer anàlisi dels models de mediació cultural que es desenvolupen al Sistema Cultural
- + Creació al Servei d'Acció Cultural d'un Laboratori de Mediació Cultural com espai de recerca-acció
- + Transferència del model de mediació cultural a la resta del Sistema Cultural
  - + La ciutadania com a agents culturals (trencant amb la lògica de públics)
  - + Reconeixement de la diversitat com a bé comú (trencant amb la idea de portar la cultura als barris)
  - + La participació en processos inclou l'anàlisi de les relacions de poder (trencant la dinàmica d'instrumentalitzar la ciutadana com a recurs per als processos artístics)

EQUIP

- + Millora de les condicions laborals
  - + Canviar el conveni del lleure pel d'acció social, amb la municipalització del servei com a horitzó al final de les dues legislatures
  - + Equiparar titulacions amb categories
- + Incorporació de perfils professionals especialitzats en la mediació cultural i l'acció comunitària
- + Suport, formació i supervisió a l'equip per a poder afrontar els canvis
- + Tancament periòdic del servei per tal de dotar l'equip d'espais de pensament
- + Revisió de les tasques i funcions de les components de l'equip
- + Les coordinadores del servei han de tenir competències en la gestió del canvi

RECURSOS

- + Increment del pressupost per tal de desenvolupar programes marc nous
- + Adequació dels equipaments amb d'infraestructures de producció cultural
- + Ampliació de l'horari dels equipaments amb la obertura dels matins i dissabtes
- + Alliberament d'espais que ara estan ocupats per l'oci formatiu per donar lloc a iniciatives noves

EQUIPAMENTS

- + Ampliació del Centre Cívic Can Bassa, tancament del Centre Cívic Jaume Oller i construcció d'un nou Centre Cultural Comunitari
- + Conversió dels bars en espais relacionals del projecte
- + Adequació dels punts d'informació com a zones d'acollida
- + Connexió entre zones d'acollida i espais relacionals
- + Disseny de les continuïtats entre els espais exteriors i els equipaments

10. CONCLUSIONS I CONSIDERACIONS FINALS

El canvi d'emplaçament en l'organigrama municipal, del servei de Participació al servei d'Acció Cultural esdevé un context d'oportunitat, tant per al propi Servei com per a la XCC, per a començar a implementar polítiques de drets culturals que puguin incidir en la resta del Sistema Cultural, construint un model de mediació cultural basat en l'articulació dels drets culturals amb la resta de drets socials per tal de fer permeables les institucions públiques a la ciutadania diversa.

Repensar la XCC implica iniciar un procés de recerca-acció col·lectiva perquè desplega molts interrogants i reptes entorn els drets culturals, l'acció comunitària, la mediació cultural i l'acompanyament a processos de transformació. La XCC esdevé el laboratori per a tota aquesta transformació i per a bastir un coneixement que la resta del Sistema Cultural necessita.

Això implica repensar la funció dels centres cívics en les coordenades d'època, repensar el seu lloc en el sistema cultural granollerí, i repensar els recursos amb els que s'ha de poder desplegar tota aquesta potència dinamitzadora i activadora.

La transformació de la Xarxa de Centres Cívics es sosté sobre diversos pilars epistemològics que hem pogut recollir al llarg de la recerca:

- + Entenent els **drets culturals** principalment com el dret a l'accés simbòlic i material a les eines de producció i representació cultural. Dissenyant per tant programes i projectes orientats a facilitar l'accés a col·lectius minoritzats en les pràctiques culturals de la ciutat.
- + L'**acció comunitària** com a paradigma amb el que relacionar-se amb l'entorn i les comunitats que sostenen les culturals en els seus contextos. És a dir, l'acció orientada a l'enfortiment individual, grupal i comunitari, i per tant l'increment de la capacitat d'organització per a la millora de les condicions de vida. L'activació del territori i de nous agents. Pensar els equipaments com a infraestructura social.
- + L'**anàlisi de les desigualtats**, els privilegis i les relacions de poder que es donen en el fet cultural. Situant per tant els drets culturals com un element més dels drets socials. Promovent per tant pràctiques culturals que donin eines de comprensió dels principals eixos de discriminació social: masclisme, classisme, lgtbifòbia, racisme, aporofòbia, adultcentrisme, colonialisme, ...
- + Atenent les condicions d'existència de les participants. Sostenint els temps dels processos, la flexibilitat d'acció, la presència i accessibilitat, ... **posant les cures al centre**, i no les lògiques institucionals i de gestió cultural.
- + Incloent l'**anàlisi dels privilegis i les relacions de poder** en els dispositius de mediació. Sospita sobre les bones intencions de la mediació i de la institució. Mediar tant cap a fora com cap endins.
- + El **dret a l'aportació patrimonial diversa** com un dels elements clau a desenvolupar. Hi ha pràctiques culturals no reconegudes, que es desenvolupen sota radar, fora del camp de visió del sistema cultural. Pensar en polítiques de drets culturals significa llegir els sabers locals com a patrimoni comú, i aportar valor de canvi a les pràctiques culturals que ja tenen valor d'ús en l'àmbit comunitari. Reconèixer les pràctiques culturals diverses per part de les institucions culturals. Acceptar un no saber sobre els formats, els espais, els interessos i els processos on es dona la cultura a la ciutat.

- + Generant **relacions de coproducció** amb els altres serveis i projectes (tant del Sistema Cultural com de la resta de l'ajuntament), a partir del saber epistemològic de la XCC com a aportació singular que enriqueix i enforteix la tasca dels altres (i no com a proveïdors de no-públic).
- + Incorporant la **recerca-acció** al voltant de la mediació cultural per tal de recollir coneixement, evidències i interrogants que permetin fer transferència entre professionals i agents.
- + **Avaluant la qualitat del servei** cercant indicadors que permetin valorar l'impacte social, cultural, educatiu i comunitari de la XCC. En última instància es tracta d'esdevenir útils a les trames comunitàries.

Aquesta transformació implica necessàriament canvis profunds en la concepció i funcionament de la Xarxa de Centres Cívics:

- + D'una banda **canvis estructurals** en quant a les condicions de treball, els perfils professionals i els recursos amb els que compta
- + De l'altra **canvis organitzatius** (créixer en processos i projectes i decreixer en programacions, repensar les funcions i tasques de l'equip, flexibilitzar el servei per acollir lo imprevist, incrementar la presència al territori, promoure l'apropiació de l'espai, els usos no previstos, la possibilitat d'estar, transitar, produir, ...)
- + I també **canvis en el Pla de Centres Cívics** per tal d'implementar nous programes marc que concretin aquest viratge de model

Tota aquesta transformació aporta un **model de mediació cultural crítica** útil per a la resta del Sistema Cultural. Un model que subverteix la triada patrimoni-traducció-públic (que crea una jerarquia de relacions on el patrimoni és el que ocupa el lloc superior), per a poder pensar la mediació cultural com la relació entre els subjectes (agents culturals) i les institucions culturals. La mediació cultural és per tant un espai de vinculació, de tensió, de confrontació, de conflicte. Des d'aquest model es pensa els subjectes com a agents culturals que sostenen i donen sentit a pràctiques culturals en lo local.

Aquest model parteix de l'apriorisme pedagògic de que l'altre té un coneixement propi a aportar i a vincular amb lo social comú. Partim per tant d'un reconeixement de sabers. I ens permet subvertir el prejudici sobre l'altre (pobre, migrant, menor, ...) com a no interessat en la cultura (mirada de públic - no públic). Enlloc de centrar la mediació en generar interès en els altres per la cultura, **centrem la mediació en generar interès de les institucions per la cultura present en les comunitats diverses.**

Es tracta per tant, en última instància, de **centrecivitar** el sistema cultural. Que l'equipament de ciutat esdevingui equipament de proximitat, i l'equipament de proximitat esdevingui referent en mediació cultural.

11.REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Ajuntament de Barcelona (2021). *Mesura de govern. Avançar cap a la interculturalitat. Instruments i mecanismes de governança*

https://ajuntament.barcelona.cat/bcnacciointercultural/sites/default/files/documentos/mdg_avancar_cap_a_la_interculturalitat_0_0_0.pdf

Ajuntament de Barcelona (2022). *Mesura de govern #8. Pla de Drets Culturals. Museus de ciutat: innovació, educació i dret a participar en el patrimoni cultural de Barcelona*

https://www.bcn.cat/recursos/enviaments/Mesura8_CAT_Digital.pdf

Ajuntament de Granollers (2019). *Plecs de prescripcions tècniques reguladores del servei de gestió de la Xarxa de Centres Cívics de Granollers i Can Jonch.*

Ajuntament de Roma i Comissió de Cultura de Ciutats i Governos Locals (2020). *La Carta de Roma 2020. El derecho a participar libre y plenamente en la vida cultural es vital para nuestras ciudades y comunidades.*

http://agenda21culture.net/sites/default/files/2020_rc_spa_0.pdf

Àrea d'Acció Comunitària i Benestar (2015). *Apunts sobre la xarxa municipal de Centres Cívics de Granollers.* Ajuntament de Granollers

Ariza, J. i García, Y. (2022). *La diversidad étnico racial en las instituciones culturales de la comunidad de Madrid.* FelipaManuela Ediciones

https://felipamanuela.org/wp-content/uploads/2022/05/Informe_final_-22_04_2022_compressed.pdf

Assemblea General de les Nacions Unides (1948). *Declaració Universal de Drets Humans.* Organització de les Nacions Unides

https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/cln.pdf

Assemblea General de les Nacions Unides (1976). *Pacto Internacional de Derechos Económicos, Sociales y Culturales.* Organización de las Naciones Unidas

<https://www.ohchr.org/es/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights>

Assemblea General de les Nacions Unides (2022). *Informe anual de la Relatora Especial sobre los derechos culturales. Los principios.* Organización de las Naciones Unidas

<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N23/123/29/PDF/N2312329.pdf>

Barbero, J. M. i Cortès, F. (2005). *Trabajo comunitario, organización y desarrollo social.* Alianza Editorial

Barbieri, N. (2015). Drets culturals: què són, com s'han desenvolupat a Catalunya i quin tipus de polítiques demanen?. Dins *Estat de la cultura i de les arts 2015*. pp. 17-23. Consell Nacional de la Cultura i de les Arts

https://ddd.uab.cat/pub/caplli/2015/146188/drets_culturals.pdf

Barbieri, N. i Salazar, Y. (2019). *L'equitat en les polítiques culturals. Estudi de casos amb metodologia de recerca participativa*. Col·lecció Eines. Sèrie Cultura. n°7. Diputació de Barcelona

<https://llibreria.diba.cat/cat/lilibre/l-equitat-en-les-politiques-culturals-estudi-de-casos-amb-metodologia-de-recerca-participativa-61960>

Barutel, N. (2019). *Guia Engage! Joves al centre de la producció cultural. Guia per millorar la interacció amb la gent jove i promoure'n la participació cultural activa*. Pen Català

https://www.pencatala.cat/wp-content/uploads/2019/10/Guia-Engage-extensa_CAT.pdf

Bauman, Z. (2003). *Comunidad. En busca de seguridad en un mundo hostil*. Editorial Siglo XXI

Bourdieu, P. (1979). *La distinción. Criterio y bases sociales del gusto*. Taurus.

Brook, O., Miles, A., O'Brien, D., & Taylor, M. (2022). *Social Mobility and 'Openness' in Creative Occupations since the 1970s*. *Sociology*, 0(0)

<https://doi.org/10.1177/00380385221129953>

Brugué, Q. (2022). *Organizaciones que saben, organizaciones que aprenden*. Instituto Nacional de Administración Pública

Canyürek, O. (2022). *Cultural diversity in motion. Rethinking Cultural Policy and Performing Arts in an Intercultural Society*. transcript Verlag

Calsamiglia, J. i altres (2019). *Metodologia per promoure la perspectiva comunitària als equipaments de proximitat*. Servei d'Acció Comunitària. Ajuntament de Barcelona.

https://ajuntament.barcelona.cat/acciocomunitaria/sites/default/files/documents/2019_metodologia_per_promoure_la_perspectiva_comunitaria_4set-1.pdf

Calvo, T. i altres (2018). *Els equipaments en proximitat: motors de projectes i vida comunitària al barri*. Ajuntament de Barcelona.

https://bcnroc.ajuntament.barcelona.cat/jspui/bitstream/11703/116949/1/Els%20equipaments%20i%20AC_2018.pdf

Carrillo, Jesús (2020). Hacia una nueva institucionalidad cultural. Modelos emergentes de gestión de museos e instituciones desde el diálogo con otros agentes culturales. Dins *Revista PH. De lo público al bien común: emergencia de otros modelos de gestión del patrimonio cultural*. n.º 101 octubre de 2020. pp. 342-343. Instituto Andaluz del Patrimonio Histórico

https://interaccio.diba.cat/sites/interaccio.diba.cat/files/monografico_de_lo_publico_al_bien_comun_emergencia_de_otros_modelos_de_gestion_del_patrimonio.pdf

Centre d'Estudis i Recursos Culturals (2023). *Pla per a la reactivació de la política cultural i creativa de Granollers post covid-19. Una mirada a l'horitzó 2030*. Diputació de Barcelona

https://www.diba.cat/documents/326398/362912107/publicacio_reactivacio_politica_granollers_v5_WEB_low.pdf

Coelho, T. (2018). *Diccionario crítico de política cultural. Cultura e imaginario*. Gedisa Editorial

Coll-Planas, G. i Solà-Morales, Roser (2019). *Guia per incorporar la interseccionalitat a les polítiques locals*. Ajuntament de Terrassa.

<http://igualtatsconnect.cat/wp-content/uploads/2019/09/Publicacion-Igualtats-Connectades-CAT.pdf>

Comisión de Cultura de Ciudades y Gobiernos Locales (2004). *Agenda 21 de la Cultura*

https://www.agenda21culture.net/sites/default/files/files/documents/multi/ag21c_ct.pdf

Comisión de Cultura de Ciudades y Gobiernos Locales (2018). *La cultura en los Objetivos de Desarrollo Sostenible. Guía práctica para la acción local*.

https://www.uclg.org/sites/default/files/cultura_ods.pdf

Consejo de Derechos Humanos de las Naciones Unidas (2019). *Derechos culturales. Informe del décimo aniversario*. Organización de las Naciones Unidas

<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G19/010/55/PDF/G1901055.pdf?OpenElement> .

Consell Assessor per al Desenvolupament Sostenible (2016). *L'agenda 2030. Transformar Catalunya per a millorar el món*. Generalitat de Catalunya

http://ods.cat/wp-content/uploads/2017/07/20160923_InformeAgenda2030_lliurat_vf.pdf

Consell Nacional de la Cultura i les Arts (2020). *Factors que incideixen en la participació cultural de la gent jove de Catalunya*

<https://conca.gencat.cat/web/.content/arxius/publicacions/IC20-Joves-WEB.pdf>

Constitució Espanyola. Boletín Oficial del Estado, n. 311, de 29 de diciembre de 1978

<https://www.boe.es/legislacion/documentos/ConstitucionCATALAN.pdf>

Espai Torre Jussana (2021). *Xarxa d'Espais Comunitaris. Una mirada a les pràctiques en gestió comunitària*. Dossier Barcelona Associacions. 2a Època-Núm. 7. Ajuntament de Barcelona

https://ajuntament.barcelona.cat/acciocomunitaria/sites/default/files/guia_xec_una_mirada_a_les_practiques_en_gestio_comunitaria_.pdf

Fernández, M. i Rubio, F. (2015). Intervenir en la ciudad desde la mediación cultural. Dins *URBS. Revista de Estudios Urbanos y Ciencias Sociales*. Volumen 5, Número 02. pp. 273-280

<http://repositorio.ual.es/bitstream/handle/10835/3822/210-1194-1-PB.pdf>

Flyvbjerg, B. (2004). Cinco malentendidos acerca de la investigación mediante los estudios de caso. Dins *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*. nº 106, pp. 33-62

https://reis.cis.es//REIS/PDF/REIS_106_041167998142322.pdf

Generalitat de Catalunya (2021). *Memòria preliminar de l'avantprojecte de llei de drets culturals*

<https://tuit.cat/uylmZ>

Institut de Cultura de Barcelona (2020). *Enquesta de participació i necessitats culturals de Barcelona. Resum Executiu*. Ajuntament de Barcelona
https://barcelonadadescultura.bcn.cat/wp-content/uploads/2020/02/EnqCultura2019_ResumExecutiu-1.pdf

Klinenberg, E. (2020). *Palacios del pueblo. Políticas para una sociedad más igualitaria*. Capitan Swing

La Hidra cooperativa i Artibarrí (2018). *Gestió comunitària de la cultura a Barcelona. Valors, reptes i propostes*. Institut de Cultura de Barcelona. Ajuntament de Barcelona
https://www.barcelona.cat/culturaviva/sites/default/files/2020-09/gestio-comunitaria-de-la-cultura_cat-1.pdf

Ley 1/2023, de 1 de marzo, del Sistema Público de Cultura de Canarias. BOE nº 122, de 23 de mayo de 2023, pp. 70776-70807
https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2023-12083

Ley Foral 1/2019, de 15 de enero, de Derechos Culturales de Navarra. BON nº 17-25/01/2019
<http://www.lexnavarra.navarra.es/detalle.asp?r=51081>

Miller, T. i Yúdice, G. (2002). *Política cultural*. Gedisa Editorial

Morales, E. i Rebollo, O. (2014). Potencialitats i límits de l'acció comunitària com a estratègia empoderadora en el context de crisi actual. Dins *Compromís amb la comunitat. Revista de Treball Social. Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, desembre 2014, nº 203*, pp. 9-22
<https://www.revistarts.com/article/potencialitats-i-limites-de-laccio-comunitaria-com-estrategia-empoderadora-en-el-context-de>

Morales, E., Rebollo, O. i González, S. (2016). *Guia operativa de evaluació de la acció comunitària*. Igop.
https://igop.uab.cat/wp-content/uploads/2016/03/Guia_operativa-EAC_2016.pdf

Mörsch, C. (2013). *Timer for cultural mediation*. The Institute for Art Education of the Zurich University of the Arts
https://prohelvetia.ch/app/uploads/2017/09/tfcm_0_complete_publication.pdf

Mörsch, C. (coord) (2017). *Contradecirse una misma. Museos y mediación educativa crítica. Experiencias y reflexiones desde las educadoras de la documenta 12*. Fundación Museos de la Ciudad. Quito
https://drive.google.com/file/d/10lqpTj6W246o7s-lvDWWhf0G1nbN6iH_n/view?usp=sharing

Observatorio Vasco de la Cultura (2019). *Derechos culturales. Evolución y aplicación*. Departamento de Cultura y Política Lingüística. Gobierno Vasco
https://www.euskadi.eus/contenidos/informacion/keb_eskubide_kulturalak_2019/es_def/adjuantos/informe-derechos-culturales-2019.pdf

Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura (2017). *Cultura: Futuro Urbano. Informe mundial sobre la cultura para el desarrollo urbano sostenible*
<https://es.unesco.org/creativity/publication/cultura-futuro-urbano>

Pedagogías Invisibles (2018). *Foto Fija. Sobre la situación de la mediación cultural en el Estado español, 2018-2019*. Fundación Daniel y Nina Carasso
<https://www.fondationcarasso.org/wp-content/uploads/2019/10/FOTO-FIJA-final.pdf>

Servei d'Acció Comunitària (2020). *Guia d'autoavaluació de la mirada comunitària dels equipaments*. Ajuntament de Barcelona
https://ajuntament.barcelona.cat/acciocomunitaria/sites/default/files/autoavaluacio_comunitaria-cat.pdf

Servei de Cultura (2006). *Marc General de Centres Cívics de Granollers*. [Manuscrit no publicat]. Ajuntament de Granollers

Subdirecció General de Planificació d'Equipaments (2007). *Pla d'Equipaments Culturals de Catalunya 2009-2019. Taula sectorial de Centres Culturals Polivalents*. Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació. Generalitat de Catalunya
https://cultura.gencat.cat/web/.content/dgcc/08_Serveis/Publicacions/documents/arxiu/taula_sectorial_centres_culturals_polivalents.pdf

Unió Europea (2000). *Carta de los derechos fundamentales de la Unión Europea*
https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_es.pdf

Unió Europea (2007). *Carta dels drets culturals. Declaració de Friburg*
https://culturalrights.net/descargas/drets_culturals240.pdf

Vasilachis de Gialdino, I. (coord.) (2009). *Estrategias de Investigación Cualitativa*. Editorial Gedisa

Xarxa de Centres Cívics (2020). *Memòria de la XCC. Curs 2018-2019*. [Manuscrit no publicat]. Servei d'Acció Cultural. Ajuntament de Granollers

Xarxa de Centres Cívics (2021). *Memòria de la XCC. Curs 2019-2020*. [Manuscrit no publicat]. Servei d'Acció Cultural. Ajuntament de Granollers

Willis, P. (2017). *Aprendiendo a trabajar. Cómo los chicos de la clase obrera consiguen trabajos de clase obrera*. Akal editorial